

Euroopan unionin
neuvosto

Bryssel, 16. kesäkuuta 2025
(OR. en)

10300/25
ADD 2

Toimielinten välinen asia:
2025/0162 (NLE)

AELE 53
CH 19
MI 400

SAATE

Lähtettäjä:	Euroopan komission pääsihteeri, allekirjoittajana johtaja Martine DEPREZ
Saapunut:	13. kesäkuuta 2025
Vastaanottaja:	Thérèse BLANCHET, Euroopan unionin neuvoston pääsihteeri
Kom:n asiak. nro:	COM(2025) 309 annex
Asia:	LIITE asiakirjaan Ehdotus neuvoston päätökseksi laajan sopimuspaketin tekemisestä kahdenvälisten suhteiden lujittamiseksi, syventämiseksi ja laajentamiseksi Sveitsin valaliiton kanssa

Valtuuskunnille toimitetaan oheisena asiakirja COM(2025) 309 - Annex 2.

Encl.: COM(2025) 309 annex

Bryssel 13.6.2025
COM(2025) 309 final

ANNEX 2

LIITE

asiakirjaan

Ehdotus neuvoston päätökseksi

**laajan sopimuspaketin tekemisestä kahdenvälisen suhteen lujittamiseksi,
syventämiseksi ja laajentamiseksi Sveitsin valaliiton kanssa**

EUROOPAN YHTEISÖN JA SVEITSIN VALALIITON LENTOLIIKENNETTÄ KOSKEVAN
SOPIMUKSEN MUUTOSPÖYTÄKIRJA

EUROOPAN UNIONI, jäljempänä 'unioni',

ja

SVEITSIN VALALIITTO, jäljempänä 'Sveitsi',

jäljempänä 'sopimuspuolet', jotka

OTTAVAT HUOMIOON Luxemburgissa 21 päivänä kesäkuuta 1999 tehdyn Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton sopimuksen lentoliikenteestä, jäljempänä 'sopimus', joka tuli voimaan 1 päivänä kesäkuuta 2002,

TUNNUSTAVAT siviili-ilmailun olennaisen merkityksen matkustaja-, rahti- ja lentopostiyhteyksien luomisessa,

OTTAVAT HUOMIOON, että sopimuspuolet ovat sopineet laajasta kahdenvälisestä paketista, muun muassa tämän sopimuksen institutionaalisesta pöytäkirjasta, vakauttaakseen ja kehittääkseen keskinäisiä suhteitaan niillä sisämarkkinoihin liittyvillä aloilla, joihin Sveitsi osallistuu,

TOISTAVAT sopimuspuolten laajan kahdenvälisen paketin yhteydessä, että sopimuspuolet ovat sitoutuneet yhdessä turvalliseen, turvattuun, kilpailukykyiseen, kestävään ja innovatiiviseen siviili-ilmailuun,

OVAT SOPINEET SEURAAVAA:

1 ARTIKLA

Sopimuksen muuttaminen

1. Muutetaan sopimus seuraavasti:

a) Poistetaan 2 artiklasta ilmaisu ”, jotka on mainittu tämän sopimuksen liitteessä”.

b) Korvataan 15 artiklan 3 kohta seuraavasti:

”3. Liikenneoikeudet Sveitsissä sijaitsevien paikkojen välillä sekä unionin jäsenvaltioissa sijaitsevien paikkojen välillä myönnetään Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton lentoliikennettä koskevan sopimuksen muutospöytäkirjan voimaantulon jälkeisestä ensimmäisestä aikataulujaksosta alkaen.”

c) Korvataan 18 artiklan 3 kohta seuraavasti:

”3. Kaikki tässä artikkelissa tarkoitetut täytäntöönpanotoimet toteutetaan 19 artiklan mukaisesti.”

d) Korvataan 21 artikla seuraavasti:

”21 ARTIKLA

1. Perustetaan sekakomitea.

Sekakomitea koostuu sopimuspuolten edustajista.

2. Sekakomitean puheenjohtajina toimivat unionin edustaja ja Sveitsin edustaja.
3. Sekakomitean tehtävänä on
  - a) varmistaa tämän sopimuksen tehokas hallinnointi ja soveltaminen;
  - b) toimia sopimuspuolten välisenä foorumina keskinäistä kuulemistä ja jatkuvaa tietojenvaihtoa varten erityisesti sopimuksen tai sellaisen unionin säädöksen tulkintaan tai soveltamiseen liittyvien vaikeuksien ratkaisemiseksi, johon sopimuksessa viitataan tämän sopimuksen institutionaalisen pöytäkirjan 10 artiklan mukaisesti;
  - c) antaa sopimuspuolille suosituksia tätä sopimusta koskevissa asioissa;
  - d) tehdä päätöksiä tämän sopimuksen mukaisesti; ja
  - e) käyttää muuta sille tässä sopimuksessa annettua toimivaltaa.
4. Jos Euroopan unionin toiminnasta tehtyyn sopimukseen liitetyn, Euroopan unionin erioikeuksista ja vapauksista tehdyn pöytäkirjan (N:o 7), jäljempänä 'pöytäkirja (N:o 7)', 1–6, 10–15, 17 tai 18 artiklaa muutetaan, sekakomitea muuttaa liitteen liitettä A vastaavasti.

5. Sekakomitea tekee päätöksensä yksimielisesti.

Päätökset sitovat sopimuspuolia, joiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet niiden täytäntöönpanemiseksi.

6. Sekakomitea kokoontuu vähintään kerran vuodessa, vuorotellen Brysselissä ja Bernissä, elleivät puheenjohtajat toisin päättä. Se kokoontuu myös jommankumman sopimuspuolen pyynnöstä. Puheenjohtajat voivat sopia, että sekakomitean kokous pidetään video- tai etäkokouksena.

7. Sekakomitea vahvistaa työjärjestyksensä ja saattaa sen tarvittaessa ajan tasalle.

8. Sekakomitea voi päättää perustaa työ- tai asiantuntijaryhmiä auttamaan sitä tehtäviensä hoitamisessa.”

e) Lisätään artikla seuraavasti:

”28 a ARTIKLA

1. Minkään tässä sopimuksessa määrätyn ei saa tulkita velvoittavan sopimuspuolta antamaan turvallisuusluokiteltuja tietoja saataville, ellei tämän sopimuksen liitteeseen sisällytetyssä unionin säädöksessä toisin määrätä.

2. Turvallisuusluokiteltuja tietoja tai aineistoja, joita sopimuspuolet toimittavat tai vaihtavat keskenään tämän sopimuksen mukaisesti, käsitellään ja suojataan turvaluokiteltujen tietojen vaihtoon sovellettavista turvallisuusmenettelyistä Brysselissä 28 päivänä huhtikuuta 2008 tehdyn Sveitsin valaliiton ja Euroopan unionin välisen sopimuksen ja sen nojalla tehtyjen täytäntöönpanojärjestelyjen mukaisesti.

3. Komitea antaa päätöksellä käsittelyohjeet sopimuspuolten vaihtamien arkaluonteisten turvallisuusluokittelemattomien tietojen suojaamisen varmistamiseksi.”

f) Korvataan 34 artikla seuraavasti:

”34 ARTIKLA

Tätä sopimusta sovelletaan alueeseen, johon sovelletaan Euroopan unionista tehtyä sopimusta ja Euroopan unionin toiminnasta tehtyä sopimusta, jäljempänä ’SEUT-sopimus’, niissä määrätyin edellytyksin, sekä Sveitsin alueeseen.”

2. Muutetaan sopimuksen liite seuraavasti:

a) Korvataan otsikon ”LIITE” ja alaotsikon ”1. Lentoliikenteen vapauttaminen ja muut siviili-ilmailua koskevat säännöt” välissä oleva teksti seuraavasti:

”A JAKSO

- Jollei teknisissä mukautuksissa toisin määrätä, tähän liitteeseen sisällytetyissä unionin säädöksissä säädettyjen unionin jäsenvaltioita koskevien oikeuksien ja velvollisuuksien katsotaan koskevan Sveitsiä. Tätä sovellettaessa noudatetaan kaikilta osin tämän sopimuksen institutionaalista pöytäkirjaa.

- Tähän liitteeseen sisällytetyissä unionin säädöksissä käytetty käsite 'yhteisön lentoliikenteen harjoittaja' tarkoittaa myös lentoliikenteen harjoittajia, joilla on liikennöintilupa ja joiden pääasiallinen toimipaikka ja mahdollinen rekisteröity kotipaikka sijaitsee Sveitsissä asetuksen (EY) N:o 1008/2008 säännösten mukaisesti, sanotun kuitenkin rajoittamatta tämän sopimuksen 15 artiklan soveltamista. Viittaukset neuvoston asetukseen (ETY) N:o 2407/92 katsotaan viittauksiksi asetukseen (EY) N:o 1008/2008.
- Tähän liitteeseen sisällytetyissä unionin säädöksissä olevat viittaukset perussopimuksen 81 ja 82 artiklaan tai SEUT-sopimuksen 101 ja 102 artiklaan katsotaan viittauksiksi tämän sopimuksen 8 ja 9 artiklaan.

B JAKSO

- b) Korvataan 2 kohdassa (Kilpailusäännöt) neuvoston asetusta (EY) N:o 139/2004 koskevassa kohdassa johdantolause ”Sulautuma-asetuksen 4 artiklan 5 kohdan osalta Euroopan yhteisön ja Sveitsin välillä sovelletaan seuraavaa:” seuraavasti: ”Sulautuma-asetuksen 4 artiklan 5 kohdan osalta sovelletaan seuraavaa:”
- c) Muutetaan 3 kohdassa (Ilmailun turvallisuus) asetusta (EU) 2018/1139 koskeva kohta seuraavasti:
  - i) poistetaan seuraava kohta:

”Sen estämättä, mitä Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton lentoliikennettä koskevan sopimuksen liitteen toisessa luetelmakohdassa määrätään horisontaalisesta mukautuksesta, asetuksen (EU) 2018/1139 127 artiklassa mainituissa asetuksen (EU) N:o 182/2011 säännöksissä esitettyjen viittausten ”jäsenvaltioihin” ei katsota koskevan Sveitsiä.”

ii) korvataan c alakohta seuraavasti:

”c)Lisätään 96 artiklaan kohta seuraavasti:

”Sveitsi myöntää virastolle ja sen henkilöstölle viraston virallisten tehtävien yhteydessä liitteessä A määrättyt erioikeudet ja vapaudet, jotka perustuvat pöytäkirjassa (N:o 7) oleviin 1–6, 10–15, 17 ja 18 artiklaan. Viittaukset pöytäkirjan vastaaviin artikloihin ilmoitetaan suluissa.”

- d) Korvataan 3 kohdassa (Ilmailun turvallisuus) olevan komission delegoitua asetusta (EU) 2019/945 koskevan kohdan ensimmäisessä kohdassa ilmaisu ”liitteen toista luettelakohdtaa” ilmaisulla ”liitteessä olevan A jakson ensimmäistä luettelakohdtaa”.
- e) Korvataan 3 kohdassa (Ilmailun turvallisuus) olevan komission täytäntöönpanoasetusta (EU) 2019/947 koskevan kohdan ensimmäisessä kohdassa ilmaisu ”liitteen toista luettelakohdtaa” ilmaisulla ”liitteessä olevan A jakson ensimmäistä luettelakohdtaa”.
- f) Poistetaan 5 kohdan (Ilmaliikenteen hallinta) asetusta (EY) N:o 549/2004 koskevasta kohdasta seuraava kohta:

”Sen estämättä, mitä Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton lentoliikennettä koskevan sopimuksen liitteen toisessa luettelakohdassa esitetään horisontaalisesta mukautuksesta, asetuksen (EY) N:o 549/2004 5 artiklassa tai kyseisessä säännöksessä mainituissa päätöksen 1999/468/EY säännöksissä esitettyjen viittausten ”jäsenvaltioihin” ei katsota koskevan Sveitsiä.”

g) Korvataan 9 kohdan (Liitteet) A alakohta seuraavasti:

”A: Erioikeudet ja vapaudet”.

h) Korvataan liitteessä oleva liite A ja liitteen A lisäys tämän pöytäkirjan lisäyksessä olevalla tekstillä.

2 ARTIKLA

Voimaantulo

1. Sopimuspuolet ratifioivat ja hyväksyvät tämän pöytäkirjan omia menettelyjään noudattaen. Sopimuspuolet ilmoittavat toisilleen tämän pöytäkirjan voimaantulon edellyttämien sisäisten menettelyjen päätökseen saattamisesta.

2. Tämä pöytäkirja tulee voimaan sitä päivää seuraavan toisen kuukauden ensimmäisenä päivänä, jona viimeinen seuraavista välineistä on annettu tiedoksi:

- a) henkilöiden vapaasta liikkuvuudesta tehdyn Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Sveitsin valaliiton välisen sopimuksen institutionaalinen pöytäkirja;
- b) henkilöiden vapaasta liikkuvuudesta tehdyn Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Sveitsin valaliiton välisen sopimuksen muutospöytäkirja;
- c) Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton lentoliikennettä koskevan sopimuksen institutionaalinen pöytäkirja;

- d) Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton lentoliikennettä koskevan sopimuksen valtioneuvoston päätös;
- e) rautateiden ja maanteiden tavara- ja henkilöliikenteestä tehdyn Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton välisen sopimuksen institutionaalinen päätös;
- f) rautateiden ja maanteiden tavara- ja henkilöliikenteestä tehdyn Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton välisen sopimuksen muutospöytäkirja;
- g) rautateiden ja maanteiden tavara- ja henkilöliikenteestä tehdyn Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton välisen sopimuksen valtioneuvoston päätös;
- h) maataloustuotteiden kaupasta tehdyn Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton sopimuksen muutospöytäkirja;
- i) vaatimustenmukaisuuden arvioinnin vastavuoroisesta tunnustamisesta tehdyn Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton välisen sopimuksen institutionaalinen päätös;
- j) vaatimustenmukaisuuden arvioinnin vastavuoroisesta tunnustamisesta tehdyn Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton välisen sopimuksen muutospöytäkirja;
- k) Euroopan unionin ja Sveitsin valaliiton sopimus Sveitsin säännöllisestä rahoitusosuudesta taloudellisten ja sosiaalisten erojen vähentämiseen Euroopan unionissa;
- l) Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön sekä Sveitsin valaliiton välinen sopimus Sveitsin valaliiton osallistumisesta unionin ohjelmiin;

- m) Euroopan unionin ja Sveitsin valaliiton välinen sopimus Sveitsin valaliiton osallistumista Euroopan unionin avaruusohjelmaviraston toimintaan koskevista ehdoista ja edellytyksistä.

Tehty [...] [...] kahtena kappaleena bulgarian, englannin, espanjan, hollannin, iirin, italian, kreikan, kroaatin, latvian, liettuan, maltan, portugalin, puolan, ranskan, romanian, ruotsin, saksan, slovakin, sloveenin, suomen, tanskan, tšekin, unkarin ja viron kielellä, ja kukin teksti on yhtä todistusvoimainen.

TÄMÄN VAKUUDEKSI tätä varten asianmukaisesti valtuutetut edustajat ovat allekirjoittaneet tämän pöytäkirjan.

(Signature Block, to the effect of, in all 24 EU languages: "Euroopan unionin puolesta" ja "Sveitsin valaliiton puolesta")

”LIITE A

Erioikeudet ja vapaudet

1 ARTIKLA

(pöytäkirjan (N:o 7) 1 artiklaa vastaavasti)

Viraston tilat ja rakennukset ovat loukkaamattomia. Niihin ei saa kohdistaa etsintää, takavarikkoa, menettämisseuraamusta tai pakkolunastusta. Viraston omaisuus ja varat eivät voi olla minkään hallinnollisen tai oikeudellisen pakkotoimenpiteen kohteena ilman Euroopan unionin tuomioistuimen lupaa.

2 ARTIKLA

(pöytäkirjan (N:o 7) 2 artiklaa vastaavasti)

Viraston arkistot ovat loukkaamattomia.

3 ARTIKLA

(pöytäkirjan (N:o 7) 3 ja 4 artiklaa vastaavasti)

1. Virasto, sen varat, tulot ja muu omaisuus on vapautettu kaikista välittömistä veroista.
2. Tavaroihin ja palveluihin, jotka viedään Sveitsistä virastolle virkakäyttöön tai tarjotaan viraston käyttöön Sveitsissä, ei sovelleta välillisiä veroja tai maksuja.
3. Vapautus arvonlisäverosta myönnetään, jos tavaroiden ja palvelujen laskussa tai vastaavassa asiakirjassa mainittu tosiasiallinen ostohinta on yhteensä vähintään 100 Sveitsin frangia (verot mukaan luettuina). Virasto on vapautettu kaikista tulleista, tuonti- ja vientikielloista sekä tuonti- ja vientirajoituksista viraston virkakäyttöön tarkoitettujen tavaroiden osalta; tämän vapautuksen nojalla maahan tuotuja tuotteita ei saa luovuttaa Sveitsissä maksua vastaan eikä maksutta muuten kuin Sveitsin hallituksen kanssa sovituin edellytyksin.
4. Vapautus arvonlisäverosta, valmisteverosta ja mahdollisista muista välillisistä veroista myönnetään peruuttamalla vero, kun tavaroiden tai palvelujen tarjoajalle esitetään tähän tarkoitettut sveitsiläiset lomakkeet.
5. Vapautus ei koske sellaisia veroja ja maksuja, jotka ovat ainoastaan korvausta yleishyödyllisistä palveluista.

4 ARTIKLA

(pöytäkirjan (N:o 7) 5 artiklaa vastaavasti)

Sveitsin alueella unionin virasto saa virallisissa viestintäyhteyksissään sekä kaikkien asiakirjojensa toimittamisessa saman kohtelun, jonka kyseinen valtio myöntää diplomaattisille edustustoilleen.

Viraston virallista kirjeenvaihtoa ja muita virallisia tiedonantoja ei saa sensuroida.

5 ARTIKLA

(pöytäkirjan (N:o 7) 6 artiklaa vastaavasti)

Viraston jäsenille ja henkilöstölle myönnetty unionin kulkulupa tunnustetaan Sveitsin alueella voimassa olevaksi matkustusasiakirjaksi. Näitä kulkulupia annetaan virkamiehille ja muulle henkilöstölle Euroopan unionin virkamiehiin sovellettavissa henkilöstösäännöissä ja unionin muuta henkilöstöä koskevissa palvelussuhteen ehdoissa vahvistetuin edellytyksin (asetus N:o 31 (ETY), N:o 11 (Euratom), Euroopan talousyhteisön ja Euroopan atomienergiayhteisön virkamiehiin sovellettavista henkilöstösäännöistä ja muuhun henkilöstöön sovellettavista palvelussuhteen ehdoista (EYVL 45, 14.6.1962, s. 1385), sellaisena kuin se on mahdollisesti myöhemmin muutettuna).

6 ARTIKLA

(pöytäkirjan (N:o 7) 10 artiklaa vastaavasti)

Unionin jäsenvaltioiden edustajilla, jotka osallistuvat viraston työhön, näiden neuvonantajilla sekä teknisillä asiantuntijoilla on tavanomaiset erioikeudet, vapaudet ja helpotukset heidän hoitaessaan tehtäviään sekä matkustaessaan kokouspaikalle Sveitsiin ja palatessaan sieltä.

7 ARTIKLA

(pöytäkirjan (N:o 7) 11 artiklaa vastaavasti)

Viraston virkamiehillä ja muulla henkilöstöllä on heidän kansalaisuudestaan riippumatta Sveitsin alueella seuraavat erioikeudet ja vapaudet:

- a) lainkäyttölinen koskemattomuus heidän virallisessa ominaisuudessaan suorittamiensa toimien osalta, mukaan lukien heidän suulliset lausumansa sekä kirjalliset esityksensä, jollei sellaisissa perussopimusten määräyksissä, jotka toisaalta koskevat virkamiesten ja muun henkilöstön vastuuta unionia kohtaan ja toisaalta Euroopan unionin tuomioistuimen toimivaltaa unionin ja sen virkamiesten ja muun henkilöstön välisissä riidoissa, toisin määrätä. Tämä koskemattomuus jatkuu heidän tehtäviensä päättymisen jälkeenkin;
- b) maahanmuuttoa koskevat rajoitukset tai ulkomaalaisten rekisteröintiä koskevat mahdollisuudet eivät koske heitä, heidän puolisoitaan eivätkä heidän huollettavana olevia perheenjäseniään;

- c) valuutta- ja valuutanvaihtosääntelyssä samat helpotukset, jotka tavallisesti myönnetään kansainvälisten järjestöjen virkamiehille;
- d) oikeus tuoda maahan tullitta huonekalunsa ja henkilökohtainen käyttöomaisuutensa, kun he ensimmäisen kerran ryhtyvät hoitamaan tehtäviään Sveitsissä, ja oikeus viedä uudelleen nämä huonekalut ja tämä omaisuus tullitta virkatehtävien päättyessä, jollei Sveitsin hallitus aseta tuonnille tai viennille tarpeellisiksi katsomiaan ehtoja;
- e) oikeus tuoda maahan tullitta henkilökohtaiseen käyttöönsä auto, jonka he ovat hankkineet kyseisen maan sisämarkkinoita koskevin ehdoin joko siinä maassa, jossa he ovat viimeksi asuneet, tai maassa, jonka kansalaisia he ovat, sekä viedä se uudelleen tullitta, jollei Sveitsin hallitus aseta tuonnille tai viennille tarpeellisiksi katsomiaan ehtoja.

8 ARTIKLA

(pöytäkirjan (N:o 7) 12 artiklaa vastaavasti)

Unionin lainsäädännössä vahvistetuin edellytyksin ja siinä vahvistettua menettelyä noudattaen viraston virkamiehet ja muu henkilöstö ovat velvollisia maksamaan unionille veroa viraston heille maksamista palkoista ja palkkioista.

He eivät maksa viraston maksamista palkoista ja palkkioista veroa Sveitsin liittovaltiolle, kantoneille eivätkä kunnille.

9 ARTIKLA

(pöytäkirjan (N:o 7) 13 artiklaa vastaavasti)

Sovellettaessa tuloverotusta, varallisuusverotusta ja perintöverotusta sekä kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi Sveitsin ja unionin jäsenvaltioiden välillä tehtyjä yleissopimuksia viraston niiden virkamiesten ja sen muun henkilöstön, jotka hoitaakseen tehtävänsä viraston palveluksessa muuttavat verotuksellisista syistä Sveitsin alueelle ryhtyessään hoitamaan tehtäviään virastossa, kotipaikan katsotaan sekä Sveitsissä että maassa, jossa heillä on verotuksellinen kotipaikka, olevan edelleen viimeksi mainitussa maassa, jos se on unionin jäsenvaltio. Tätä määräystä sovelletaan myös puolisoon, jos tämä ei harjoita omaa ansiotoimintaa, sekä tässä artiklassa tarkoitettujen henkilöiden huollettavina oleviin lapsiin.

Ensimmäisessä kohdassa tarkoitetuille henkilöille kuuluva Sveitsissä sijaitseva irtain omaisuus on vapautettu perintöverosta Sveitsissä; määrättäessä perintöveroa tällaisen omaisuuden katsotaan olevan jäsenvaltiossa, jossa kyseisillä henkilöillä on verotuksellinen kotipaikka, jollei kolmansien maiden oikeuksista ja kaksinkertaista verotusta koskevien kansainvälisten yleissopimusten määräysten mahdollisesta soveltamisesta muuta johdu.

Tämän artiklan määräyksiä sovellettaessa ei oteta huomioon sellaista kotipaikkaa, joka on hankittu ainoastaan tehtävien hoitamiseksi muiden kansainvälisten järjestöjen palveluksessa.

10 ARTIKLA

(pöytäkirjan (N:o 7) 14 artiklaa vastaavasti)

Unionin lainsäädännössä vahvistetaan unionin virkamiehiä ja muuta henkilöstöä koskeva sosiaalietuusjärjestelmä.

Viraston virkamiesten ja muun henkilöstön ei näin ollen tarvitse olla Sveitsin sosiaaliturvajärjestelmän jäseniä edellyttäen, että he kuuluvat jo unionin virkamiehiä ja muuta henkilöstöä koskevaan sosiaalietuusjärjestelmään. Viraston henkilöstön jäsenten kanssa samassa taloudessa elävät perheenjäsenet kuuluvat unionin virkamiehiä ja muuta henkilöstöä koskevan sosiaalietuusjärjestelmän piiriin sillä edellytyksellä, että he eivät ole muun työnantajan kuin viraston palveluksessa ja että he eivät saa sosiaaliturvaetuuksia unionin jäsenvaltiolta tai Sveitsiltä.

11 ARTIKLA

(pöytäkirjan (N:o 7) 15 artiklaa vastaavasti)

Unionin lainsäädännössä määritetään viraston virkamiesten ja muun henkilöstön ryhmät, joihin sovelletaan kokonaisuudessaan tai osittain 7, 8 ja 9 artiklan säännöksiä.

Virkamiesten ja muun näihin ryhmiin kuuluvan henkilöstön nimet, ura-alueet ja osoitteet toimitetaan määräajoin tiedoksi Sveitsille.

12 ARTIKLA

(pöytäkirjan (N:o 7) 17 artiklaa vastaavasti)

Viraston virkamiehille ja muulle henkilöstölle myönnetään erioikeudet, vapaudet ja helpotukset yksinomaan viraston edun mukaisesti.

Viraston on kumottava virkamiehelle tai muulle henkilöstölle myönnetty vapaus silloin kun virasto katsoo, että tämä kumoaminen ei ole ristiriidassa viraston edun kanssa.

13 ARTIKLA

(pöytäkirjan (N:o 7) 18 artiklaa vastaavasti)

Tämän liitteen A soveltamiseksi virasto toimii yhteistyössä asianomaisten Sveitsin tai unionin jäsenvaltioiden vastuussa olevien viranomaisten kanssa.”

EUROOPAN YHTEISÖN JA SVEITSIN VALALIITON LENTOLIIKENNETTÄ KOSKEVAN
SOPIMUKSEN INSTITUTIONAALINEN PÖYTÄKIRJA

EUROOPAN UNIONI, jäljempänä 'unioni',

ja

SVEITSIN VALALIITTO, jäljempänä 'Sveitsi',

jäljempänä 'sopimuspuolet', jotka

OTTAVAT HUOMIOON, että unionia ja Sveitsiä sitovat useat eri aloja koskevat kahdenväliset sopimukset, joissa määrätään unionissa määrättyjen oikeuksien ja velvoitteiden kanssa tietyissä suhteissa samanlaisista oikeuksista ja velvoitteista,

PALAUTTAVAT MIELEEN, että näiden kahdenvälisten sopimusten tarkoituksena on parantaa Euroopan kilpailukykyä ja luoda sopimuspuolten välille tiiviimmät taloudelliset siteet, jotka perustuvat tasa-arvoon, vastavuoroisuuteen ja sopimuspuolten etujen, oikeuksien ja velvoitteiden yleiseen tasapainoon,

AIKOVAT PÄÄTTÄVÄISESTI lujittaa ja syventää Sveitsin osallistumista unionin sisämarkkinoihin samojen sääntöjen perusteella, joita sovelletaan sisämarkkinoihin, säilyttäen samalla sopimuspuolten ja niiden toimielinten riippumattomuuden ja Sveitsin osalta suoraan demokratiaan, federalismiin ja Sveitsin sisämarkkinoille osallistumisen alakohtaisuuteen perustuvien periaatteiden noudattamisen,

VAHVISTAVAT, että Sveitsin liittovaltion korkeimmalla oikeudella ja kaikilla muilla Sveitsin tuomioistuimilla sekä jäsenvaltioiden tuomioistuimilla ja Euroopan unionin tuomioistuimella on edelleen toimivalta tulkita sopimusta yksittäisissä tapauksissa,

OVAT TIETOISIA tarpeesta varmistaa yhdenmukaisuus niillä sisämarkkinoiden aloilla, joihin Sveitsi osallistuu sekä nykyisin että vastaisuudessa,

OVAT SOPINEET SEURAAVAA:

1 LUKU

YLEISET MÄÄRÄYKSET

1 ARTIKLA

Tavoitteet

1. Tämän pöytäkirjan tavoitteena on taata sopimuspuolille sekä talouden toimijoille ja yksilöille parempi oikeusvarmuus, yhdenvertainen kohtelu ja tasapuoliset toimintaedellytykset niillä sisämarkkinoihin liittyvillä aloilla, jotka kuuluvat lentoliikenteestä Luxemburgissa 21 päivänä kesäkuuta 1999 tehdyn Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton sopimuksen, jäljempänä 'sopimus', soveltamisalaan.
2. Tätä varten tässä pöytäkirjassa määrätään uusista institutionaalisista ratkaisuista, joilla helpotetaan sopimuspuolten välisten taloudellisten suhteiden jatkuvaa ja tasapainoista vahvistamista. Kansainvälisen oikeuden periaatteiden mukaisesti tässä pöytäkirjassa vahvistetaan erityisesti sopimusta koskevat yhteiset institutionaaliset ratkaisut niillä sisämarkkinoihin liittyvillä aloilla, joihin Sveitsi osallistuu, tehtyjä tai tehtäviä kahdenvälisiä sopimuksia varten muuttamatta sopimuksen soveltamisalaa tai tavoitteita. Yhteiset institutionaaliset ratkaisut koskevat erityisesti seuraavia seikkoja:
  - a) menettely sopimuksen mukauttamiseksi sopimuksen kannalta merkityksellisiin unionin säädöksiin;
  - b) sopimuksen ja niiden unionin säädösten, joihin sopimuksessa viitataan, yhdenmukainen tulkinta ja soveltaminen;

- c) sopimuksen valvonta ja soveltaminen; sekä
- d) sopimukseen liittyvien riitojen ratkaiseminen.

2 ARTIKLA

Suhde sopimukseen

1. Pöytäkirja, sen liite ja sen lisäys ovat erottamaton osa sopimusta.
2. Tällä pöytäkirjalla on kumottu seuraavat sopimuksen määräykset:
  - a) 1 artiklan 2 kohta;
  - b) 17 artikla;
  - c) 18 artiklan 1 kohta;
  - d) 22 artikla;
  - e) 23 artikla;
  - f) 29 artikla;
  - g) 30 artiklan 2 kohta;

h) 31 artikla; sekä

i) 35 artiklan 2 kohta.

3. Sopimuksessa olevia viittauksia ”Euroopan yhteisöön” tai ”yhteisöön” pidetään viittauksina unioniin.

3 ARTIKLA

Kahdenväliset sopimukset sellaisilla sisämarkkinoihin liittyvillä aloilla, joihin Sveitsi osallistuu

1. Unionin ja Sveitsin välisiä voimassa olevia ja tulevia kahdenvälisiä sopimuksia niillä sisämarkkinoihin liittyvillä aloilla, joihin Sveitsi osallistuu, pidetään yhtenäisenä kokonaisuutena, jolla varmistetaan oikeuksien ja velvoitteiden tasapaino unionin ja Sveitsin välillä.

2. Sopimus on kahdenvälinen sopimus sellaisella sisämarkkinoihin liittyvällä alalla, johon Sveitsi osallistuu.

2 LUKU

SOPIMUKSEN MUKAUTTAMINEN UNIONIN SÄÄDÖKSIIN

4 ARTIKLA

Osallistuminen unionin säädösten laatimiseen (”päättösten muotoilu”)

1. Laatiessaan ehdotusta unionin säädökseksi Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen, jäljempänä ’SEUT-sopimus’, mukaisesti sopimuksen soveltamisalaan kuuluvalla alalla Euroopan komissio, jäljempänä ’komissio’, ilmoittaa siitä Sveitsille ja kuulee epävirallisesti Sveitsin asiantuntijoita samalla tavoin kuin se pyytää unionin jäsenvaltioiden asiantuntijoilta näkemyksiä laatiessaan ehdotuksiaan.

Jommankumman sopimuspuolen pyynnöstä asiasta käydään sekakomiteassa alustava näkemysten vaihto.

Unionin säädöksen antamista edeltävän vaiheen merkittävänä ajankohtina sopimuspuolet vaihtavat toisen sopimuspuolen sitä pyytäessä uudelleen näkemyksiä sekakomiteassa jatkuvaa tietojenanto- ja kuulemismenettelyä noudattaen.

2. Valmistellessaan SEUT-sopimuksen mukaisesti delegoituja säädöksiä, jotka koskevat unionin perussäädöksiä sopimuksen soveltamisalaan kuuluvalla alalla, komissio varmistaa, että Sveitsi osallistuu mahdollisimman laajasti säädösehdotusten valmisteluun, ja kuulee Sveitsin asiantuntijoita samoin perustein kuin unionin jäsenvaltioiden asiantuntijoita.

3. Valmistellessaan SEUT-sopimuksen mukaisesti täytäntöönpanosäädöksiä, jotka koskevat unionin perussäädöksiä sopimuksen soveltamisalaan kuuluvalla alalla, komissio varmistaa, että Sveitsi osallistuu mahdollisimman laajasti säädösehdotusten valmisteluun ennen niiden toimittamista komiteoille, jotka avustavat komissiota tämän käyttäessä täytäntöönpanovaltaansa, ja kuulee Sveitsin asiantuntijoita samoin perustein kuin unionin jäsenvaltioiden asiantuntijoita.
4. Sveitsin asiantuntijat osallistuvat 2 ja 3 kohdan soveltamisalaan kuulumattomaan komiteoiden työhön, jos se on tarpeen sopimuksen moitteettoman toiminnan kannalta. Sekakomitea laatii ja saattaa ajan tasalle luettelon näistä komiteoista ja tarvittaessa muista samankaltaisista komiteoista.
5. Tätä artiklaa ei sovelleta 5 artiklan 7 kohdassa tarkoitetun poikkeuksen soveltamisalaan kuuluviin unionin säädöksiin eikä niiden säännöksiin.

5 ARTIKLA

Unionin säädösten sisällyttäminen sopimukseen

1. Jotta voidaan taata oikeusvarmuus ja lainsäädännön yhtenäisyys niillä sisämarkkinoihin liittyvillä aloilla, johon Sveitsi osallistuu sopimuksen nojalla, Sveitsi ja unioni varmistavat, että sopimuksen soveltamisalaan kuuluvilla aloilla annetut unionin säädökset sisällytetään sopimukseen mahdollisimman pian niiden hyväksymisen jälkeen.
2. Kun unionin säädökset on sisällytetty sopimukseen 4 kohdan mukaisesti, ne ovat osa Sveitsin oikeusjärjestystä, jollei tapauksen mukaan sekakomitean päättämistä mukautuksista muuta johdu.

3. Jos unioni hyväksyy säädöksen sopimuksen soveltamisalaan kuuluvalla alalla, se ilmoittaa siitä Sveitsille mahdollisimman pian sekakomiteassa. Sekakomitea järjestää kyseessä olevasta aiheesta näkemysten vaihdon jommankumman sopimuspuolen pyynnöstä.
4. Sekakomitea tekee ratkaisunsa 1 kohdan mukaisesti hyväksymällä mahdollisimman pian päätöksen sopimuksen liitteen muuttamisesta sekä tarvittavista mukautuksista.
5. Sopimuksen ja liitteen, sellaisena kuin se on muutettuna 4 kohdan nojalla, johdonmukaisuuden varmistamiseksi sekakomitea voi tarvittaessa ehdottaa sopimuksen tarkistamista; sopimuspuolet hyväksyvät tarkistamisen omia sisäisiä menettelyjään noudattaen, sanotun kuitenkaan rajoittamatta 1 ja 2 kohdan soveltamista.
6. Sopimuksessa olevia viittauksia unionin säädöksiin, jotka eivät ole enää voimassa, pidetään viittauksina sopimuksen liitteeseen sisällytettyyn kumoavaan unionin säädökseen siitä alkaen, kun 4 kohdan mukainen sekakomitean päätös sopimuksen liitteen vastaavasta muuttamisesta tulee voimaan, jollei kyseisessä päätöksessä toisin määrätä.
7. Edellä 1 kohdassa määrättyä velvoitetta ei sovelleta sellaisiin unionin säädöksiin, jotka kuuluvat jonkin poikkeuksen soveltamisalaan, eikä niiden säännöksiin. Tämä sopimus ei sisällä poikkeusta.
8. Jollei 6 artiklasta muuta johdu, sekakomitean 4 kohdan nojalla tekemät päätökset tulevat voimaan välittömästi, mutta ei missään tapauksessa ennen sitä päivää, jona vastaavaa unionin säädöstä aletaan soveltaa unionissa.
9. Päätöksenteon helpottamiseksi sopimuspuolet tekevät vilpittömässä mielessä yhteistyötä koko tässä artikkelissa määrätyn menettelyn ajan.

6 ARTIKLA

Sveitsin perustuslaillisten velvoitteiden täyttäminen

1. Sveitsi ilmoittaa 5 artiklan 3 kohdassa tarkoitetun näkemysten vaihdon yhteydessä unionille, onko Sveitsin täytettävä perustuslailliset velvoitteensa, jotta 5 artiklan 4 kohdassa tarkoitetusta päätöksestä tulee sitova.
  2. Jos Sveitsin on täytettävä perustuslailliset velvoitteensa, jotta 5 artiklan 4 kohdassa tarkoitetusta päätöksestä tulee sitova, Sveitsin on tehtävä se enintään kahden vuoden kuluessa 1 kohdassa määrättyjen tietojen antamisesta, paitsi jos käynnistetään kansanäänestysmenettely, jolloin tätä määräaikaa pidennetään yhdellä vuodella.
  3. Siihen asti, että Sveitsi ilmoittaa täyttäneensä perustuslailliset velvoitteensa, sopimuspuolet soveltavat toistaiseksi 5 artiklan 4 kohdassa tarkoitettua päätöstä, paitsi jos Sveitsi ilmoittaa unionille, että päätöksen soveltaminen toistaiseksi ei ole mahdollista, ja perustelee tämän.
- Väliaikainen soveltaminen ei missään tapauksessa ole mahdollista ennen sitä päivää, jona vastaavaa unionin säädöstä aletaan soveltaa unionissa.
4. Sveitsin on ilmoitettava unionille viipymättä sekakomitean välityksellä, kun se on täyttänyt 1 kohdassa tarkoitetut perustuslailliset velvoitteensa.
  5. Päätös tulee voimaan päivänä, jona 4 kohdassa tarkoitettu ilmoitus annetaan, mutta ei missään tapauksessa ennen päivää, jona vastaavaa unionin säädöstä aletaan soveltaa unionissa.

3 LUKU

SOPIMUKSEN TULKINTA JA SOVELTAMINEN

7 ARTIKLA

Yhdenmukaisen tulkinnan periaate

1. Edellä 1 artiklassa vahvistettujen tavoitteiden saavuttamiseksi ja kansainvälisen julkisoikeuden periaatteiden mukaisesti kahdenvälisiä sopimuksia, jotka koskevat niitä sisämarkkinoiden aloja, joihin Sveitsi osallistuu, ja unionin säädöksiä, joihin tällaisissa sopimuksissa viitataan, tulkitaan yhdenmukaisesti ja sovelletaan niillä sisämarkkinoihin liittyvillä aloilla, joihin Sveitsi osallistuu.
2. Unionin säädöksiä, joihin sopimuksessa viitataan, ja sopimuksen määräyksiä, mikäli niiden soveltamisessa käytetään unionin oikeuden käsitteitä, tulkitaan ja sovelletaan sekä sopimusten allekirjoittamista edeltävän että sen jälkeisen Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaisesti.

8 ARTIKLA

Tehokkaan ja yhdenmukaisen soveltamisen periaate

1. Komissio ja Sveitsin toimivaltaiset viranomaiset tekevät yhteistyötä ja avustavat toisiaan sopimuksen soveltamisen valvonnan varmistamisessa. Ne voivat vaihtaa tietoja sopimuksen soveltamisen valvontatoimista. Ne voivat vaihtaa näkemyksiä ja keskustella yhteistä etua koskevista kysymyksistä.
2. Kumpikin sopimuspuoli toteuttaa tarvittavat toimenpiteet varmistaakseen sopimuksen tehokkaan ja yhdenmukaisen soveltamisen alueellaan.
3. Sopimuspuolet valvovat yhdessä sopimuksen soveltamista sekakomiteassa.

Jos komissio tai Sveitsin toimivaltaiset viranomaiset saavat tiedon sopimuksen virheellisestä soveltamisesta, asia voidaan saattaa sekakomitean käsiteltäväksi hyväksyttävän ratkaisun löytämiseksi.

4. Komissio ja Sveitsin toimivaltaiset viranomaiset seuraavat, miten toinen sopimuspuoli soveltaa sopimusta. Tällöin sovelletaan 10 artiklassa määrättyä menettelyä.

Mikäli tietyt unionin toimielinten jompaakumpaa sopimuspuolta koskevat valvontatoimivaltuudet, kuten tutkinta- ja päätöksentekovaltuudet, ovat tarpeen sopimuksen tehokkaan ja yhdenmukaisen soveltamisen varmistamiseksi, sopimuksessa on määrättävä niistä nimenomaisesti.

9 ARTIKLA

Yksinoikeusperiaate

Sopimuspuolet sitoutuvat olemaan saattamatta tämän sopimuksen tai unionin säädösten, joihin sopimuksessa viitataan, tulkintaa tai soveltamista koskevaa riitaa tai tapauksen mukaan sopimuksen perusteella tehdyn komission päätöksen yhdenmukaisuutta sopimuksen kanssa koskevaa riitaa ratkaistavaksi millään muulla kuin tässä pöytäkirjassa määrätyillä ratkaisukeinoilla.

10 ARTIKLA

Menettely tulkintaa tai soveltamista koskevien ongelmien yhteydessä

1. Jos sopimuksen tai jonkin sellaisen unionin säädöksen, johon sopimuksessa viitataan, tulkinnassa tai soveltamisessa on ongelmia, sopimuspuolet neuvottelevat keskenään sekakomiteassa molempia sopimuspuolia tyydyttävän ratkaisun löytämiseksi. Tätä varten sekakomitealle annetaan kaikki hyödylliset tiedot, jotta se voi tarkastella tilannetta yksityiskohtaisesti. Sekakomitea tarkastelee kaikkia mahdollisuuksia, joiden avulla sopimuksen moitteeton toiminta voi jatkua.
2. Jos sekakomitea ei löydä ratkaisua 1 kohdassa tarkoitettuun ongelmaan kolmen kuukauden kuluessa siitä päivästä, jona ongelma on saatettu sen käsiteltäväksi, kumpi tahansa sopimuspuolista voi pyytää välitysoikeutta ratkaisemaan riidan lisäyksessä vahvistettujen sääntöjen mukaisesti.

3. Jos riita herättää kysymyksen jonkin 7 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun määräyksen tulkinnasta tai soveltamisesta ja jos kyseisen määräyksen tulkinnalla on merkitystä riidan ratkaisemisen kannalta ja se on tarpeen välitysoikeuden ratkaisun kannalta, välitysoikeus saattaa kysymyksen Euroopan unionin tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Jos riita herättää kysymyksen sellaisen määräyksen tulkinnasta tai soveltamisesta, joka kuuluu dynaamista yhdenmukaistamista koskevasta velvoitteesta 5 artiklan 7 kohdassa myönnetyyn poikkeuksen soveltamisalaan, eikä riita koske unionin oikeuden käsitteiden tulkintaa tai soveltamista, välitysoikeus ratkaisee riidan saattamatta sitä Euroopan unionin tuomioistuimen käsiteltäväksi.

4. Jos välitysoikeus saattaa kysymyksen Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaistavaksi 3 kohdan mukaisesti,

- a) Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisu sitoo välitysoikeutta; ja
- b) Sveitsillä on samat oikeudet kuin jäsenvaltioilla ja unionin toimielimillä, ja siihen sovelletaan soveltuvien osin samoja menettelyjä Euroopan unionin tuomioistuimessa.

5. Kumpikin sopimuspuoli toteuttaa kaikki tarvittavat toimenpiteet välitysoikeuden ratkaisun noudattamiseksi vilpittömässä mielessä.

Sopimuspuolen, jonka välitysoikeus on todennut jättäneen noudattamatta sopimusta, on ilmoitettava toiselle sopimuspuolelle sekakomitean välityksellä toimenpiteistä, jotka se on toteuttanut välitysoikeuden päätöksen noudattamiseksi.

11 ARTIKLA

Korvaavat toimenpiteet

1. Jos sopimuspuoli, jonka välitysoikeus on todennut jättäneen noudattamatta sopimusta, ei ilmoita toiselle sopimuspuolelle lisäyksessä olevan IV.2 artiklan 6 kohdan mukaisesti asetetussa kohtuullisessa määräajassa toimenpiteistä, jotka se on toteuttanut välitysoikeuden päätöksen noudattamiseksi, tai jos toinen sopimuspuoli katsoo, että ilmoitetut toimenpiteet eivät ole välitysoikeuden päätöksen mukaisia, toinen sopimuspuoli voi mahdollisen epätasapainon korjaamiseksi toteuttaa sopimuksen tai muiden kahdenvälisten sopimusten puitteissa oikeasuhteisia korvaavia toimenpiteitä niillä sisämarkkinoihin liittyvillä aloilla, joihin Sveitsi osallistuu, jäljempänä 'korvaavat toimenpiteet'. Sen on ilmoitettava ilmoituksessa täsmennettävistä korvaavista toimenpiteistä sopimuspuolelle, jonka välitysoikeus on todennut jättäneen noudattamatta sopimusta. Korvaavat toimenpiteet tulevat voimaan kolmen kuukauden kuluttua ilmoituksen päivämäärästä.
2. Jos sekakomitea ei ole kuukauden kuluessa suunnitelluista korvaavista toimenpiteistä ilmoittamisesta tehnyt päätöstä näiden korvaavien toimenpiteiden keskeyttämisestä, muuttamisesta tai kumoamisesta, kumpi tahansa sopimuspuoli voi lisäyksen mukaisesti esittää välitysoikeudelle kysymyksen korvaavien toimenpiteiden oikeasuhteisuudesta.
3. Välitysoikeus päättää asiasta lisäyksen III.8 artiklan 4 kohdassa määrätyssä määräajassa.
4. Korvaavilla toimenpiteillä ei ole taannehtivaa vaikutusta. Erityisesti on säilytettävä yksityishenkilöiden ja talouden toimijoiden jo ennen korvaavien toimenpiteiden voimaantuloa saamat oikeudet ja velvollisuudet.

12 ARTIKLA

Lainkäyttöalueiden välinen yhteistyö

1. Yhdenmukaisen tulkinnan edistämiseksi Sveitsin liittovaltion korkein oikeus ja Euroopan unionin tuomioistuin sopivat vuoropuhelusta ja sen yksityiskohtaisista säännöistä.
2. Sveitsillä on oikeus toimittaa Euroopan unionin tuomioistuimelle kirjelmiä tai kirjallisia huomautuksia tapauksissa, joissa jokin unionin jäsenvaltion tuomioistuin saattaa Euroopan unionin tuomioistuimen käsiteltäväksi kysymyksen sopimuksen tai jonkin siinä mainitun unionin säädöksen säännöksen tulkinnasta saadakseen asiasta ennakkoratkaisun.

4 LUKU

MUUT MÄÄRÄYKSET

13 ARTIKLA

Rahoitusosuus

1. Sveitsi osallistuu tämän artiklan ja liitteen mukaisesti unionin virastojen ja tietojärjestelmien toimien ja muiden sellaisten liitteen 1 artiklassa mainittujen toimien rahoitukseen, joihin se voi osallistua.

Sekakomitea voi tehdä päätöksen tämän liitteen muuttamisesta.

2. Unioni voi keskeyttää Sveitsin osallistumisen tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitettuihin toimiin milloin tahansa, jos Sveitsi ei noudata maksumääräaikaan liitteen 2 artiklassa vahvistettujen maksuehtojen mukaisesti.

Jos Sveitsi ei noudata maksumääräaikaan, unioni lähettää Sveitsille virallisen muistutuskirjeen. Jos maksua ei suoriteta kokonaan 30 päivän kuluessa virallisen muistutuskirjeen vastaanottamisesta, unioni voi keskeyttää Sveitsin osallistumisen kyseiseen toimeen.

3. Rahoitusosuus koostuu seuraavien summasta:

- a) toiminnallinen rahoitusosuus; ja
- b) osallistumismaksu.

4. Rahoitusosuus maksetaan vuotuisena rahoitusosuutena, ja se erääntyy komission rahoituspyynnöissä mainittuina päivinä.

5. Toiminnallinen rahoitusosuus perustuu jakoperusteeseen, joka määrittää Sveitsin markkinahintaisen bruttokansantuotteen, jäljempänä 'BKT', ja unionin markkinahintaisen BKT:n suhteena.

Sopimuspuolten markkinahintaista BKT:tä koskevat luvut tähän tarkoitukseen ovat viimeisimmät saatavilla olevat Euroopan unionin tilastotoimiston (Eurostat) luvut sen vuoden tammikuun 1 päivästä, jona vuosittainen maksu suoritetaan, ottaen asianmukaisesti huomioon Luxemburgissa 26 päivänä lokakuuta 2004 tehdyn sopimuksen Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton välisestä yhteistyöstä tilastoalalla. Jos edellä mainittua sopimusta lakataan soveltamasta, Sveitsin BKT:n on oltava Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön toimittamien tietojen pohjalta vahvistettu BKT.

6. Kunkin unionin viraston toiminnallinen rahoitusosuus lasketaan soveltamalla jakoperustetta kyseisen vuoden asiaankuuluvaan unionin talousarvion tukea koskevaan kohtaan (tukea koskeviin kohtiin) sisältyvään viraston vuotuisen hyväksytyyn talousarvioon ottaen huomioon kunkin viraston osalta mahdolliset liitteen 1 artiklassa määritellyt mukautetut toiminnalliset rahoitusosuudet.

Tietojärjestelmien ja muiden toimien toiminnallinen rahoitusosuus lasketaan soveltamalla jakoperustetta kyseisen vuoden asiaankuuluvaan talousarvioon, joka esitetään talousarvion toteuttamista koskevissa asiakirjoissa, kuten työohjelmissä tai sopimuksissa.

Kaikki ohjeelliset määrät perustuvat maksusitoumusmäärärahoihin.

7. Vuotuinen osallistumismaksu on 4 prosenttia 5 ja 6 kohdan mukaisesti lasketusta vuotuisesta toiminnallisesta rahoitusosuudesta.

8. Komissio toimittaa Sveitsille riittävät tiedot rahoitusosuuden laskemisesta. Nämä tiedot toimitetaan ottaen asianmukaisesti huomioon unionin luottamuksellisuutta ja tietosuojaa koskevat säännöt.

9. Kaikki Sveitsin rahoitusosuudet tai unionilta saatavat maksut sekä maksettavien tai saatavien määrien laskenta suoritetaan euroina.

10. Jos tämä pöytäkirja ei tule voimaan kalenterivuoden alussa, Sveitsin kyseisen vuoden toiminnallista rahoitusosuutta mukautetaan liitteen 5 artiklassa määriteltyjen menetelmien ja maksuehtojen mukaisesti.

11. Tämän artiklan soveltamista koskevat yksityiskohtaiset määräykset vahvistetaan liitteessä.

12. Sekakomitea tarkastelee kolmen vuoden välein tämän pöytäkirjan voimaantulon jälkeen Sveitsin osallistumista koskevia ehtoja, sellaisina kuin ne on määritelty liitteen 1 artiklassa, ja mukauttaa niitä tarvittaessa.

14 ARTIKLA

Viittaukset alueisiin

Jos sopimukseen sisällytetyissä unionin säädöksissä viitataan ”Euroopan unionin”, ”unionin”, ”yhteismarkkinoiden” tai ”sisämarkkinoiden” alueeseen, viittauksia pidetään tätä sopimusta sovellettaessa viittauksina sopimuksen 34 artiklassa tarkoitettuihin alueisiin.

15 ARTIKLA

Viittaukset unionin jäsenvaltioiden kansalaisiin

Jos sopimukseen sisällytetyissä unionin säädöksissä viitataan unionin jäsenvaltioiden kansalaisiin, viittauksia pidetään tätä sopimusta sovellettaessa viittauksina unionin jäsenvaltioiden ja Sveitsin kansalaisiin.

16 ARTIKLA

Unionin säädösten voimaantulo ja täytäntöönpano

Sopimukseen sisällytettyjen unionin säädösten säännökset, jotka koskevat niiden voimaantuloa tai täytäntöönpanoa, eivät ole sopimuksen kannalta merkityksellisiä.

Sveitsiä koskevat määräajat ja päivämäärät unionin säädösten sisällyttämistä sopimukseen koskevien päätösten voimaan saattamiselle ja täytäntöönpanolle ovat 5 artiklan 8 kohdan ja 6 artiklan 5 kohdan sekä siirtymäjärjestelyjä koskevien määräysten mukaiset.

17 ARTIKLA

Unionin säädösten vastaanottajat

Sopimukseen sisällytettyjen unionin säädösten säännökset, joissa ilmoitetaan, että ne on osoitettu unionin jäsenvaltioille, eivät ole sopimuksen kannalta merkityksellisiä.

5 LUKU

LOPPUMÄÄRÄYKSET

18 ARTIKLA

Täytäntöönpano

1. Sopimuspuolet toteuttavat kaikki tarvittavat yleiset ja erityiset toimenpiteet varmistaakseen sopimuksesta aiheutuvien velvoitteiden täyttämisen ja pidättyvät kaikista toimenpiteistä, jotka voisivat vaarantaa sen tavoitteiden saavuttamisen.
2. Sopimuspuolet toteuttavat kaikki tarvittavat toimenpiteet unionin säädöksillä, joihin sopimuksessa viitataan, tavoiteltujen tulosten varmistamiseksi ja pidättyvät kaikista toimenpiteistä, jotka voisivat vaarantaa niiden tavoitteiden saavuttamisen.

19 ARTIKLA

Voimaantulo

1. Sopimuspuolet ratifioivat ja hyväksyvät tämän pöytäkirjan omia menettelyjään noudattaen. Sopimuspuolet ilmoittavat toisilleen tämän pöytäkirjan voimaantulon edellyttämien sisäisten menettelyjen päätökseen saattamisesta.

2. Tämä pöytäkirja tulee voimaan sitä päivää seuraavan toisen kuukauden ensimmäisenä päivänä, jona viimeinen seuraavista välineistä on annettu tiedoksi:

- a) henkilöiden vapaasta liikkuvuudesta tehdyn Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Sveitsin valaliiton välisen sopimuksen institutionaalinen pöytäkirja;
- b) henkilöiden vapaasta liikkuvuudesta tehdyn Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Sveitsin valaliiton välisen sopimuksen muutospöytäkirja;
- c) Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton lentoliikennettä koskevan sopimuksen muutospöytäkirja;
- d) Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton lentoliikennettä koskevan sopimuksen valtioneuvoston pöytäkirja;
- e) rautateiden ja maanteiden tavara- ja henkilöliikenteestä tehdyn Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton välisen sopimuksen institutionaalinen pöytäkirja;
- f) rautateiden ja maanteiden tavara- ja henkilöliikenteestä tehdyn Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton välisen sopimuksen muutospöytäkirja;
- g) rautateiden ja maanteiden tavara- ja henkilöliikenteestä tehdyn Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton välisen sopimuksen valtioneuvoston pöytäkirja;
- h) maataloustuotteiden kaupasta tehdyn Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton sopimuksen muutospöytäkirja;

- i) vaatimustenmukaisuuden arvioinnin vastavuoroisesta tunnustamisesta tehdyn Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton välisen sopimuksen institutionaalinen pöytäkirja;
- j) vaatimustenmukaisuuden arvioinnin vastavuoroisesta tunnustamisesta tehdyn Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton välisen sopimuksen muutospöytäkirja;
- k) Euroopan unionin ja Sveitsin valaliiton sopimus Sveitsin säännöllisestä rahoitusosuudesta taloudellisten ja sosiaalisten erojen vähentämiseen Euroopan unionissa;
- l) Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön sekä Sveitsin valaliiton välinen sopimus Sveitsin valaliiton osallistumisesta unionin ohjelmiin;
- m) Euroopan unionin ja Sveitsin valaliiton välinen sopimus Sveitsin valaliiton osallistumista Euroopan unionin avaruushjelmaviraston toimintaan koskevista ehdoista ja edellytyksistä.

20 ARTIKLA

Muuttaminen ja voimassaolon päättäminen

1. Tätä pöytäkirjaa voidaan muuttaa milloin tahansa sopimuspuolten yhteisellä sopimuksella.
2. Jos sopimus irtisanotaan sopimuksen 36 artiklan 3 kohdan mukaisesti, tämän pöytäkirjan voimassaolo päättyy sopimuksen 36 artiklan 4 kohdassa tarkoitettuna päivänä.

3. Jos sopimuksen voimassaolo päättyy, yksityishenkilöiden ja talouden toimijoiden sopimuksen nojalla jo ennen sopimuksen päättymistä saamat oikeudet ja velvollisuudet pysyvät voimassa. Sopimuspuolet päättävät yhteisellä sopimuksella, mitä tehdään oikeuksille, joita ollaan myöntämässä.

Tehty [...] [...] kahtena kappaleena bulgarian, englannin, espanjan, hollannin, iirin, italian, kreikan, kroaatin, latvian, liettuan, maltan, portugalin, puolan, ranskan, romanian, ruotsin, saksan, slovakian, sloveenin, suomen, tanskan, tšekin, unkarin ja viron kielellä, ja kukin teksti on yhtä todistusvoimainen.

TÄMÄN VAKUUDEKSI tätä varten asianmukaisesti valtuutetut edustajat ovat allekirjoittaneet tämän pöytäkirjan.

(Signature Block, to the effect of, in all 24 EU languages: ”Euroopan unionin puolesta” ja ”Sveitsin valaliiton puolesta”)

LIITE PÖYTÄKIRJAN 13 ARTIKLAN SOVELTAMISESTA

1 ARTIKLA

Luettelo unionin virastojen ja tietojärjestelmien toimista sekä muista toimista, joihin Sveitsi osallistuu taloudellisesti

Sveitsi osallistuu seuraavien rahoitukseen:

- a) virastot:
ei lainkaan.
- b) tietojärjestelmät:
ei lainkaan.
- c) muut toimet:
ei lainkaan.

2 ARTIKLA

Maksuehdot

1. Pöytäkirjan 13 artiklan mukaiset maksut suoritetaan tämän artiklan mukaisesti.
2. Kun komissio esittää varainhoitovuoden rahoituspyynnön, se ilmoittaa Sveitsille seuraavat tiedot:
  - a) toiminnallisen rahoitusosuuden määrä; ja
  - b) osallistumismaksun määrä.
3. Komissio ilmoittaa Sveitsille mahdollisimman pian ja viimeistään kunkin varainhoitovuoden huhtikuun 16 päivänä seuraavat Sveitsin osallistumista koskevat tiedot:
  - a) unionin vuotuisen hyväksytyyn talousarvioon kuuluvien maksusitoumusmäärärahojen määrät, jotka on otettu avustuksia koskeviin budjettikohtiin kyseiselle vuodelle kunkin unionin viraston osalta, ottaen huomioon kunkin viraston osalta mahdolliset 1 artiklassa määritellyt mukautetut toiminnalliset rahoitusosuudet, ja kyseiselle vuodelle osana asiaankuuluvaa tietojärjestelmien ja muiden toimien talousarviota hyväksytyyn unionin talousarvioon kuuluvat maksusitoumusmäärärahojen määrät, jotka kattavat Sveitsin osallistumisen 1 artiklan mukaisesti;
  - b) tämän pöytäkirjan 13 artiklan 7 kohdassa tarkoitetun osallistumismaksun määrä; ja

- c) virastojen osalta, vuonna N+1, asiaa koskevissa unionin talousarvion avustuksia koskevissa kohdissa vuodelle N hyväksyttyjä maksusitoumusmäärärahoja koskevien talousarviositoumusten määrät, jotka liittyvät unionin vuotuisen talousarvioon ja jotka on merkitty asiaa koskeviin unionin talousarvion avustuksia koskevaan kohtaan (avustuksia koskeviin kohtiin) vuonna N.

4. Komissio esittää talousarvioesityksen perusteella arvion 3 kohdan a ja b alakohdassa tarkoitetuista tiedoista mahdollisimman pian ja viimeistään varainhoitovuoden syyskuun 1 päivänä.

5. Komissio esittää Sveitsille viimeistään 16 päivänä huhtikuuta ja, jos sitä sovelletaan asiaankuuluvaan virastoon, tietojärjestelmään tai muuhun toimeen, aikaisintaan 22 päivänä lokakuuta ja viimeistään 31 päivänä lokakuuta kunakin varainhoitovuonna rahoituspyynnön, joka vastaa Sveitsin tämän sopimuksen mukaista rahoitusosuutta kunkin sellaisen asiaankuuluvan viraston, tietojärjestelmän tai muun toimen osalta, johon Sveitsi osallistuu.

6. Edellä 5 kohdassa tarkoitettut rahoituspyynnöt on jaoteltava eriin seuraavasti:

- a) kunkin vuoden ensimmäisen erän, joka liittyy 16 päivänä huhtikuuta mennessä esitettävään rahoituspyyntöön, on oltava enintään yhtä suuri kuin 4 kohdassa tarkoitettu arvio kyseisen viraston, tietojärjestelmän tai muun toimen vuotuisesta rahoitusosuudesta;

Sveitsi maksaa rahoituspyynnössä ilmoitetun määrän viimeistään 60 päivän kuluttua rahoituspyynnön esittämisestä.

- b) jos sellaista sovelletaan, vuoden toisen erän, joka liittyy aikaisintaan 22 päivänä lokakuuta ja viimeistään 31 päivänä lokakuuta esitettävään rahoituspyyntöön, on vastattava 4 kohdassa tarkoitetun määrän ja 5 kohdassa tarkoitetun määrän välistä erotusta, jos 5 kohdassa tarkoitettu määrä on suurempi.

Sveitsi maksaa tässä rahoituspyynnössä ilmoitetun määrän viimeistään 21 päivänä joulukuuta.

Sveitsi voi maksaa kunkin rahoituspyynnön osalta erilliset maksut kutakin virastoa, tietojärjestelmää tai muuta tointa varten.

7. Pöytäkirjan ensimmäisenä täytäntöönpanovuonna komissio esittää yhden rahoituspyynnön 90 päivän kuluessa pöytäkirjan voimaantulosta.

Sveitsi maksaa rahoituspyynnössä ilmoitetun määrän viimeistään 60 päivän kuluttua rahoituspyynnön esittämisestä.

8. Jos rahoitusosuuden maksu viivästyy, Sveitsi maksaa maksamattomasta määrästä viivästyskorkoa eräpäivästä siihen päivään, jona maksamatta oleva määrä maksetaan kokonaisuudessaan.

Saamisiin, joita ei ole maksettu eräpäivänä, sovelletaan *Euroopan unionin virallisen lehden C-sarjassa* julkaistua Euroopan keskuspankin perusrahoitusoperaatioihinsa soveltamaa korkoa, joka on voimassa erääntymiskauden ensimmäisenä päivänä, tai 0 prosentin korkoa sen mukaan, kumpi näistä on korkeampi, korotettuna 3,5 prosenttiyksiköllä.

3 ARTIKLA

Sveitsin unionin virastoille maksaman rahoitusosuuden mukauttaminen täytäntöönpanon perusteella

Sveitsin unionin virastoille maksamaa rahoitusosuutta mukautetaan vuonna N+1, kun alustavaa toiminnallista rahoitusosuutta mukautetaan ylöspäin tai alaspäin alustavan toiminnallisen rahoitusosuuden ja mukautetun rahoitusosuuden välisellä erotuksella. Mukautettu rahoitusosuus lasketaan soveltamalla vuoden N rahoitusosuuden jakoperustetta talousarviositoumuksiin, jotka on tehty vuodelle N hyväksytyistä asiaankuuluvien unionin talousarvion tukia koskevien kohtien maksusitoumusmäärärahoista. Erotuksessa otetaan tarvittaessa huomioon kunkin viraston osalta 1 artiklassa määritelty prosentuaalinen mukautettu toiminnallinen rahoitusosuus.

4 ARTIKLA

Nykyiset järjestelyt

Pöytäkirjan 13 artiklaa ja tätä liitettä ei sovelleta Sveitsin ja unionin välisiin erityisjärjestelyihin, joihin sisältyy Sveitsin rahoitusosuuksia. Tällaisten järjestelyjen kattamat virastot, tietojärjestelmät ja muut toimet ovat seuraavat:

Euroopan unionin lentoturvallisuusvirasto, joka on perustettu yhteisistä siviili-ilmailua koskevista säännöistä ja Euroopan unionin lentoturvallisuusviraston perustamisesta, Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EY) N:o 2111/2005, (EY) N:o 1008/2008, (EU) N:o 996/2010, (EU) N:o 376/2014 ja direktiivien 2014/30/EU ja 2014/53/EU muuttamisesta sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EY) N:o 552/2004, (EY) N:o 216/2008 ja neuvoston asetuksen (ETY) N:o 3922/91 kumoamisesta 4 päivänä heinäkuuta 2018 annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EU) 2018/1139 (EUVL L 212, 22.8.2018, s. 1), sovellettuna sopimuksen liitteen mukaisesti.

5 ARTIKLA

Siirtymäjärjestelyt

Jos pöytäkirjan voimaantulopäivä ei ole 1 päivä tammikuuta, sovelletaan tätä artiklaa 2 artiklasta poiketen.

Pöytäkirjan ensimmäisenä täytäntöönpanovuotena, kuten on vahvistettu pöytäkirjan 13 artiklan ja tämän liitteen 1–3 artiklan mukaisesti, asianomaiseen virastoon, tietojärjestelmään tai muuhun toimeen sovellettavan kyseisen vuoden toiminnallista rahoitusosuutta vähennetään suhteessa kuluneeseen aikaan kertomalla vuotuisen toiminnallisen rahoitusosuuden määrä seuraavien osuuksien suhteen perusteella:

- a) kalenteripäivien lukumäärä pöytäkirjan voimaantulopäivästä kyseisen vuoden 31 päivään joulukuuta; ja
- b) kyseisen vuoden kalenteripäivien kokonaismäärä.

VÄLITYSOIKEUTTA KOSKEVA LISÄYS

I LUKU

JOHDANTOMÄÄRÄYKSET

I.1 ARTIKLA

Soveltamisala

Jos jompikumpi sopimuspuolista saattaa riidan välitysmenettelyyn pöytäkirjan 10 artiklan 2 kohdan tai 11 artiklan 2 kohdan mukaisesti, sovelletaan tässä lisäyksessä vahvistettuja sääntöjä.

I.2 ARTIKLA

Kirjaamo ja sihteeripalvelut

Haagin pysyvän välitystuomioistuimen kansainvälinen toimisto, jäljempänä 'kansainvälinen toimisto', hoitaa kirjaamotehtävät ja tarjoaa tarvittavat sihteeripalvelut.

I.3 ARTIKLA

Ilmoitukset ja määräaikojen laskeminen

1. Ilmoitukset, esimerkiksi tiedonannot tai ehdotukset, voidaan lähettää millä tahansa viestintävälineellä, joka varmentaa niiden lähettämisen tai mahdollistaa niiden varmentamisen.
2. Tällaisia ilmoituksia voidaan lähettää sähköisesti vain, jos sopimuspuoli on nimennyt tai hyväksynyt osoitteen nimenomaisesti tätä tarkoitusta varten.
3. Sopimuspuolille tiedoksi annettavat ilmoitukset lähetetään Sveitsin osalta Sveitsin valaliiton ulkoasiainministeriön Euroopasta vastaavalle osastolle ja unionin osalta komission oikeudelliselle yksikölle.
4. Kaikki tässä lisäyksessä vahvistetut määräajat alkavat tapahtuman tai toimenpiteen toteutumisen jälkeisestä päivästä. Jos asiakirjan toimittamiselle asetettu määräaika päättyy muuna päivänä kuin unionin toimielinten tai Sveitsin hallituksen työpäivänä, asiakirjan toimittamiselle asetettu määräaika päättyy ensimmäisenä sitä seuraavana työpäivänä. Määräaikaan kuuluvat muut kuin työpäivät lasketaan mukaan.

I.4 ARTIKLA

Ilmoitus välitysmenettelyn aloittamisesta

1. Välitysmenettelyn käyttöä koskevan aloitteen tekevän sopimuspuolen, jäljempänä 'kantaja', on lähetettävä toiselle sopimuspuolelle, jäljempänä 'vastaaja', ja kansainväliselle toimistolle ilmoitus välitysmenettelyn aloittamisesta.

2. Välitysmenettelyn katsotaan alkavan sen päivän jälkeisenä päivänä, jona vastaaja vastaanottaa välitysmenettelyn aloittamista koskevan ilmoituksen.
3. Välitysmenettelyn aloittamista koskevan ilmoituksen on sisällettävä seuraavat tiedot:
- a) pyyntö riidan siirtämisestä välitysmenettelyyn;
  - b) sopimuspuolten nimet ja yhteystiedot;
  - c) kantajan edustajan nimi ja osoite;
  - d) menettelyn oikeusperusta (pöytäkirjan 10 artiklan 2 kohta tai 11 artiklan 2 kohta) ja
    - i) pöytäkirjan 10 artiklan 2 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa riidan aiheuttava kysymys sellaisena kuin se on virallisesti kirjattuna ratkaisua varten sekakomitean esityslistalle pöytäkirjan 10 artiklan 1 kohdan mukaisesti; ja
    - ii) pöytäkirjan 11 artiklan 2 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa välitysoikeuden päätös, pöytäkirjan 10 artiklan 5 kohdassa mainitut täytäntöönpanotoimenpiteet ja riidanalaiset korvaavat toimenpiteet;
  - e) riidan aiheuttavan tai siihen liittyvän säännön nimeäminen;
  - f) lyhyt kuvaus riidasta; ja
  - g) välitystuomarin nimeäminen tai, jos nimitetään viisi välitystuomaria, kahden välitystuomarin nimeäminen.

4. Pöytäkirjan 10 artiklan 3 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa välitysmenettelyn aloittamista koskevaan ilmoitukseen voi sisältyä myös tietoja siitä, onko asia tarpeen saattaa Euroopan unionin tuomioistuimen käsiteltäväksi.
5. Välitysmenettelyn aloittamista koskevan ilmoituksen riittävyttä koskevat kanteet eivät estä välitysoikeuden perustamista. Välitysoikeus ratkaisee tällaisen riidan lopullisesti.

I.5 ARTIKLA

Vastaus välitysmenettelyn aloittamista koskevaan ilmoitukseen

1. Vastaajan on 60 päivän kuluessa välitysmenettelyn aloittamista koskevan ilmoituksen vastaanottamisesta lähetettävä kantajalle ja kansainväliselle toimistolle ilmoitukseen vastaus, jossa on oltava seuraavat tiedot:
- a) sopimuspuolten nimet ja yhteystiedot;
  - b) vastaajan edustajan tai edustajien nimi ja osoite;
  - c) vastaus I.4 artiklan 3 kohdan d–f alakohdan mukaisessa välitysmenettelyn aloittamista koskevassa ilmoituksessa annettuihin tietoihin; ja
  - d) välitystuomarin nimeäminen tai, jos nimitetään viisi välitystuomaria, kahden välitystuomarin nimeäminen.

2. Pöytäkirjan 10 artiklan 3 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa välitysmenettelyn aloittamista koskevaan ilmoitukseen annettu vastaus voi sisältää myös vastauksen tämän lisäyksen I.4 artiklan 4 kohdan mukaisessa välitysmenettelyn aloittamista koskevassa ilmoituksessa annettuihin tietoihin ja tietoja siitä, onko asia tarpeen saattaa Euroopan unionin tuomioistuimen käsiteltäväksi.
3. Vastaajan välitysmenettelyn aloittamista koskevaan ilmoitukseen antaman vastauksen puuttuminen, puutteellisuus tai myöhästyminen ei estä välitysoikeuden perustamista. Välitysoikeus ratkaisee riidan lopullisesti.
4. Jos vastaaja pyytää välitysmenettelyn aloittamista koskevaan ilmoitukseen antamassaan vastauksessa, että välitysoikeus koostuu viidestä välitystuomarista, kantajan on nimettävä toinen välitystuomari 30 päivän kuluessa välitysmenettelyn aloittamista koskevaan ilmoitukseen annetun vastauksen vastaanottamisesta.

I.6 ARTIKLA

Edustus ja avustaminen

1. Sopimuspuolia edustaa välitysoikeudessa yksi tai useampi edustaja. Edustajia voivat avustaa neuvonantajat tai asianajajat.
2. Edustajia tai heidän osoitteitaan koskevista muutoksista on ilmoitettava toiselle sopimuspuolelle, kansainväliselle toimistolle ja välitysoikeudelle. Välitysoikeus voi milloin tahansa omasta aloitteestaan tai sopimuspuolen pyynnöstä pyytää todisteita sopimuspuolten edustajille annetuista valtuuksista.

II LUKU

VÄLITYSOIKEUDEN KOKOONPANO

II.1 ARTIKLA

Välitystuomarien lukumäärä

Välitysoikeus koostuu kolmesta välitystuomarista. Välitysoikeus koostuu viidestä välitystuomarista, jos kantaja välitysmenettelyn aloittamista koskevassa ilmoituksessaan tai vastaaja ilmoitukseen antamassaan vastauksessa pyytää sitä.

II.2 ARTIKLA

Välitystuomarien nimittäminen

1. Jos nimitetään kolme välitystuomaria, kumpikin sopimuspuoli nimeää heistä yhden. Sopimuspuolten nimeämät kaksi välitystuomaria valitsevat kolmannen välitystuomarin, joka toimii välitysoikeuden puheenjohtajana.
2. Jos nimitetään viisi välitystuomaria, kumpikin sopimuspuoli nimeää heistä kaksi. Sopimuspuolten nimeämät neljä välitystuomaria valitsevat viidennen välitystuomarin, joka toimii välitysoikeuden puheenjohtajana.

3. Jos välitystuomarit eivät 30 päivän kuluessa sopimuspuolten nimeämän viimeisen välitystuomarin nimeämisestä ole päässeet sopimukseen välitysoikeuden puheenjohtajan valinnasta, pysyvän välitystuomioistuimen pääsihteeri nimittää puheenjohtajan.
4. Välitysoikeuden muodostavien välitystuomarien valinnan helpottamiseksi laaditaan ohjeellinen luettelo henkilöistä, joilla on 6 kohdassa tarkoitettu pätevyys; ohjeellinen luettelo, joka saatetaan tarvittaessa ajan tasalle, on yhteinen kaikille kahdenvälisille sopimuksille, jotka koskevat sisämarkkinoiden aloja, joihin Sveitsi osallistuu, [...] [...] tehdylle terveysasioita koskevalle Euroopan unionin ja Sveitsin valaliiton väliselle sopimukselle, jäljempänä 'terveysasioita koskeva sopimus', Luxemburgissa 21 päivänä kesäkuuta 1999 tehdylle Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton väliselle sopimukselle maataloustuotteiden kaupasta, jäljempänä 'maataloustuotteiden kauppaa koskeva sopimus', ja [...] [...] tehdylle Euroopan unionin ja Sveitsin valaliiton väliselle sopimukselle Sveitsin säännöllisestä rahoitusosuudesta taloudellisten ja sosiaalisten erojen vähentämiseen Euroopan unionissa, jäljempänä 'sopimus Sveitsin säännöllisestä rahoitusosuudesta'. Sekakomitea hyväksyy päätöksellään kyseisen luettelon ja saattaa sen ajan tasalle sopimuksen soveltamiseksi.
5. Jos sopimuspuoli ei nimeä välitystuomaria, pysyvän välitystuomioistuimen pääsihteeri nimittää kyseisen välitystuomarin 4 kohdassa tarkoitettusta luettelosta. Jos tällaista luetteloa ei ole, pysyvän välitystuomioistuimen pääsihteeri valitsee nimitettävän välitystuomarin arvalla henkilöistä, joita toinen sopimuspuoli tai molemmat sopimuspuolet ovat virallisesti ehdottaneet 4 kohdan soveltamiseksi.

6. Välitysoikeuden muodostavien henkilöiden on oltava erittäin päteviä henkilöitä, joilla on tai ei ole yhteyksiä sopimuspuoliin ja joiden riippumattomuus ja eturistiriidattomuus on taattu ja joilla on monipuolista kokemusta. Heillä on erityisesti oltava osoitettua asiantuntemusta lainsäädännöstä ja tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvista asioista, he eivät saa ottaa vastaan ohjeita kummaltakaan sopimuspuolelta, ja heidän on toimittava yksilöinä eivätkä he saa ottaa ohjeita miltään organisaatiolta tai hallitukselta riitaan liittyvissä kysymyksissä. Välitysoikeuden puheenjohtajalla on myös oltava kokemusta riitojenratkaisumenettelyistä.

II.3 ARTIKLA

Välitystuomarien ilmoitukset

1. Kun henkilön nimittämistä välitystuomariksi harkitaan, hänen on ilmoitettava kaikista olosuhteista, jotka todennäköisesti antavat aiheita perusteltuihin epäilyihin hänen puolueettomuudestaan tai riippumattomuudestaan. Välitystuomarin on nimityksestä lähtien ja koko välitysmenettelyn ajan ilmoitettava näistä olosuhteista viipymättä sopimuspuolille ja muille välitystuomareille, ellei hän ole jo tehnyt niin.
2. Välitystuomari voidaan erottaa, jos jotkin olemassa olevat olosuhteet voivat aiheuttaa perusteltuja epäilyksiä hänen puolueettomuudestaan tai riippumattomuudestaan.
3. Sopimuspuoli voi pyytää nimittämänsä välitystuomarin erottamista ainoastaan syystä, joka tulee sen tietoon nimittämisen jälkeen.
4. Jos välitystuomari ei toimi tehtävässään tai jos hänen toimimisensa siinä on oikeudellisesti tai tosiasiallisesti mahdotonta, sovelletaan II.4 artiklassa määrättyä välitystuomarien erottamismenettelyä.

II.4 ARTIKLA

Välitystuomarien erottaminen

1. Sopimuspuolen, joka haluaa erottaa välitystuomarin, on esitettävä erottamispyyntö 30 päivän kuluessa päivästä, jona välitystuomarin nimityksestä ilmoitetaan, tai 30 päivän kuluessa päivästä, jona se saa tiedon II.3 artiklassa tarkoitetuista olosuhteista.
2. Erottamispyyntö lähetetään toiselle sopimuspuolelle, erotettavalle välitystuomarille, muille välitystuomareille ja kansainväliselle toimistolle. Siinä on esitettävä erottamispyynnön syyt.
3. Kun erottamispyyntö on tehty, toinen sopimuspuoli voi hyväksyä sen. Kyseinen välitystuomari voi myös luopua tehtävästään. Hyväksyminen tai tehtävästä luopuminen ei merkitse erottamispyynnön perusteiden hyväksymistä.
4. Jos toinen sopimuspuoli ei 15 päivän kuluessa erottamispyynnön ilmoittamisesta hyväksy erottamispyyntöä tai kyseinen välitystuomari ei luovu tehtävästä, erottamista pyytänyt sopimuspuoli voi pyytää pysyvän välitystuomioistuimen pääsihteeriä tekemään päätöksen erottamisesta.
5. Tämän artiklan 4 kohdassa tarkoitettussa päätöksessä on esitettävä päätöksen perustelut, elleivät sopimuspuolet toisin sovi.

II.5 ARTIKLA

Välitystuomarin korvaaminen

1. Jos välitystuomari on vaihdettava välitysmenettelyn aikana, korvaava henkilö nimitetään tai valitaan II.2 artiklassa vahvistetun korvattavan välitystuomarin nimittämiseen tai valintaan sovellettavan menettelyn mukaisesti, jollei tämän artiklan 2 kohdasta muuta johdu. Tätä menettelyä sovelletaan, vaikka toinen sopimuspuoli ei olisi käyttänyt oikeuttaan nimittää korvattavaa välitystuomaria tai osallistua tämän nimittämiseen.
2. Jos välitystuomari korvataan, menettelyä jatketaan siitä, missä korvattu välitystuomari lakkasi hoitamasta tehtäviään, jollei välitysoikeus toisin päättä.

II.6 ARTIKLA

Vastuusta vapauttaminen

Jollei kyse ole tahallisesta väärinkäytöksestä tai törkeästä huolimattomuudesta, sopimuspuolet luopuvat sovellettavan lain sallimissa rajoissa välitystuomareita vastaan nostetuista kanteista, jotka koskevat välitysmenettelyyn liittyvää toimea tai laiminlyöntiä.

III LUKU

VÄLITYSMENETTELYT

III.1 ARTIKLA

Yleiset määräykset

1. Välitysoikeuden asettamispäivä on päivä, jona viimeinen välitystuomari hyväksyy nimityksensä.
2. Välitysoikeus varmistaa, että sopimuspuolia kohdellaan tasapuolisesti ja että kullakin niistä on menettelyn asianmukaisessa vaiheessa riittävät mahdollisuudet puolustaa oikeuksiaan ja esittää asiansa. Välitysoikeus toteuttaa menettelyn siten, että vältetään viivästykset ja tarpeettomat kulut ja varmistetaan sopimuspuolten välisen riidan ratkaiseminen.
3. Sopimuspuolten kuulemisen jälkeen järjestetään istunto, jollei välitysoikeus toisin päättä.
4. Kun sopimuspuoli lähettää välitysoikeudelle tiedonannon, se tekee sen kansainvälisen toimiston välityksellä ja lähettää samalla jäljennöksen toiselle sopimuspuolelle. Kansainvälinen toimisto lähettää kullekin välitystuomarille jäljennöksen tästä tiedonannosta.

III.2 ARTIKLA

Välitysmenettelyn paikka

Välitysmenettelyn paikka on Haag. Välitysoikeus voi poikkeuksellisten olosuhteiden niin vaatiessa kokoontua missä tahansa muussa paikassa, jota se pitää asian käsittelyn kannalta tarkoituksenmukaisena.

III.3 ARTIKLA

Kieli

1. Menettelyn kielet ovat ranska ja englanti.
2. Välitysoikeus voi määrätä, että kaikkiin kannekirjelmään tai vastineeseen liitettyihin asiakirjoihin ja kaikkiin menettelyn aikana alkuperäisellä kielellä toimitettuihin muihin asiakirjoihin on liitettävä käännös jommallekummalle menettelyn kielistä.

III.4 ARTIKLA

Kannekirjelmä

1. Kantajan on lähetettävä kannekirjelmänsä vastaajalle ja välitysoikeudelle kansainvälisen toimiston välityksellä välitysoikeuden asettamassa määräajassa. Kantaja voi päättää pitää I.4 artiklassa tarkoitettua välitysmenettelyn aloittamista koskevaa ilmoitustaan kannekirjelmänä, jos se täyttää myös tämän artiklan 2 ja 3 kohdassa määrätyt edellytykset.

2. Kannekirjelmän on sisällettävä seuraavat tiedot:

- a) I.4 artiklan 3 kohdan b–f alakohdassa määrätyt tiedot;
- b) kanteen tueksi esitetyt tosiseikat; ja
- c) kanteen tueksi esitetyt oikeudelliset perustelut.

3. Kannekirjelmään on mahdollisuuksien mukaan liitettävä kantajan mainitsevat asiakirjat ja muut todisteet tai siinä on viitattava niihin. Pöytäkirjan 10 artiklan 3 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa kannekirjelmään on mahdollisuuksien mukaan sisällyttävä myös tietoja siitä, onko asia tarpeen saattaa Euroopan unionin tuomioistuimen käsiteltäväksi.

III.5 ARTIKLA

Vastine

1. Vastaajan on lähetettävä vastine kantajalle ja välitysoikeudelle kansainvälisen toimiston välityksellä välitysoikeuden asettamassa määräajassa. Vastaaja voi päättää pitää I.5 artiklassa tarkoitettua välitysmenettelyä koskevaan ilmoitukseen annettua vastausta vastineena edellyttäen, että vastaus välitysmenettelyä koskevaan ilmoitukseen täyttää myös tämän artiklan 2 kohdassa määrätyt edellytykset.

2. Vastineessa on vastattava tämän lisäyksen III.4 artiklan 2 kohdan a–c alakohdan mukaisiin kannekirjelmän kohtiin. Siihen on mahdollisuuksien mukaan liitettävä vastaajan mainitsevat asiakirjat ja muut todisteet tai siinä on viitattava niihin. Pöytäkirjan 10 artiklan 3 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa vastineeseen on mahdollisuuksien mukaan sisällyttävä myös tietoja siitä, onko asia tarpeen saattaa Euroopan unionin tuomioistuimen käsiteltäväksi.
3. Vastaaja voi esittää vastineessa vastakanteen edellyttäen, että välitysoikeus on asiassa toimivaltainen; jos välitysoikeus päättää, että viivästys on olosuhteiden vuoksi perusteltu, vastaaja voi esittää vastakanteen välitysmenettelyn myöhemmässä vaiheessa.
4. Vastineeseen sovelletaan III.4 artiklan 2 ja 3 kohtaa.

III.6 ARTIKLA

Välitysoikeuden toimivalta

1. Välitysoikeus ratkaisee, onko sillä toimivaltaa pöytäkirjan 10 artiklan 2 kohdan tai 11 artiklan 2 kohdan nojalla.
2. Pöytäkirjan 10 artiklan 2 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa välitysoikeudella on valtuudet tutkia riidan aiheuttava kysymys sellaisena kuin se on virallisesti kirjattuna ratkaisua varten sekakomitean esityslistalle pöytäkirjan 10 artiklan 1 kohdan mukaisesti.

3. Pöytäkirjan 11 artiklan 2 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa pääasiaa käsitelleellä välitysoikeudella on valtuudet tutkia riidanalaisten korvaavien toimenpiteiden oikeasuhteisuutta, myös silloin, kun kyseiset toimenpiteet on kokonaan tai osittain sisällytetty toiseen kahdenväliseen sopimukseen sellaisilla sisämarkkinoihin liittyvillä aloilla, joihin Sveitsi osallistuu.
4. Välitysoikeuden toimivallan puutetta koskeva oikeudenkäyntiväite on esitettävä viimeistään vastineessa tai, jos kyseessä on vastakanne, vastauksessa. Se, että sopimuspuoli on nimennyt välitystuomarin tai osallistunut hänen nimittämiseensä, ei estä sitä esittämästä tällaista oikeudenkäyntiväitettä. Oikeudenkäyntiväite, jonka mukaan riita ylittää välitysoikeuden toimivallan, on esitettävä heti, kun välitysmenettelyn aikana esitetään kysymys, jonka väitetään ylittävän sen toimivallan. Välitysoikeus voi joka tapauksessa sallia asetetun määräajan jälkeen esitetyn oikeudenkäyntiväitteen, jos se katsoo, että viivästykseen oli pätevä syy.
5. Välitysoikeus voi ratkaista 4 kohdassa tarkoitetun oikeudenkäyntiväitteen joko käsittelemällä sitä ennakkokysymyksenä tai pääasiassa tehtävässä ratkaisussa.

III.7 ARTIKLA

Muut kirjalliset lausumat

Välitysoikeus päättää sopimuspuolia kuultuaan, mitä muita kirjallisia lausumia sopimuspuolten on toimitettava tai ne voivat toimittaa kannekirjelmän ja vastineen lisäksi, ja asettaa määräajan niiden toimittamiselle.

III.8 ARTIKLA

Määräajat

1. Välitysoikeuden asettamat määräajat kirjallisten asiakirjojen, mukaan lukien kannekirjelmä ja vastine, esittämiselle eivät saa ylittää 90:tä päivää, elleivät sopimuspuolet toisin sovi.
2. Välitysoikeus tekee lopullisen päätöksensä 12 kuukauden kuluessa perustamisestaan. Välitysoikeus voi erityisen vaikeissa poikkeuksellisissa olosuhteissa pidentää tätä määräaikaa enintään kolmella kuukaudella.
3. Edellä 1 ja 2 kohdassa vahvistetut määräajat puolitetaan
  - a) kantajan tai vastaajan pyynnöstä, jos välitysoikeus päättää 30 päivän kuluessa pyynnön esittämisestä toista sopimuspuolta kuultuaan, että asia on kiireellinen, tai
  - b) jos sopimuspuolet niin sopivat.
4. Pöytäkirjan 11 artiklan 2 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa välitysoikeus tekee lopullisen päätöksensä kuuden kuukauden kuluessa päivästä, jona korvaavista toimenpiteistä on ilmoitettu pöytäkirjan 11 artiklan 1 kohdan mukaisesti.

III.9 ARTIKLA

Asian saattaminen Euroopan unionin tuomioistuimen käsiteltäväksi

1. Välitysoikeus saattaa asian Euroopan unionin tuomioistuimen käsiteltäväksi pöytäkirjan 7 artiklan ja 10 artiklan 3 kohdan mukaisesti.

2. Välitysoikeus voi milloin tahansa saattaa asian Euroopan unionin tuomioistuimen käsiteltäväksi sillä edellytyksellä, että välitysoikeus pystyy määrittämään riittävän tarkasti asian oikeudellisen ja tosiasiallisen taustan sekä sen myötä esiin tulleet oikeudelliset kysymykset.

Käsittely välitysoikeudessa keskeytetään, kunnes Euroopan unionin tuomioistuin on antanut ratkaisunsa.

3. Kumpikin sopimuspuoli voi lähettää välitysoikeudelle perustellun pyynnön saattaa asia Euroopan unionin tuomioistuimen käsiteltäväksi. Välitysoikeus hylkää tällaisen pyynnön, jos se katsoo, että 1 kohdassa tarkoitetut edellytykset asian saattamiseksi Euroopan unionin tuomioistuimen käsiteltäväksi eivät täyty. Jos välitysoikeus hylkää sopimuspuolen pyynnön saattaa asia Euroopan unionin tuomioistuimen käsiteltäväksi, sen on perusteltava päätöksensä pääasiassa tekemässään ratkaisussa.

4. Välitysoikeus saattaa asian Euroopan unionin tuomioistuimen käsiteltäväksi ilmoituksella. Ilmoituksen on sisällettävä ainakin seuraavat tiedot:

- a) lyhyt kuvaus riidasta;
- b) asiaa koskevat unionin säädökset ja/tai sopimuksen määräykset; ja
- c) unionin oikeuden käsite, jota on tulkittava pöytäkirjan 7 artiklan 2 kohdan mukaisesti.

Välitysoikeus ilmoittaa sopimuspuolille asian saattamisesta Euroopan unionin tuomioistuimen käsiteltäväksi.

5. Euroopan unionin tuomioistuin soveltaa vastaavasti toimivaltansa käyttämiseen sovellettavia sisäisiä menettelysääntöjään antaakseen ennakkoratkaisun perussopimusten ja unionin toimielinten, elinten ja laitosten säädösten tulkinnasta.

6. Edustajat ja asianajajat, joilla on oikeus edustaa sopimuspuolia välitysoikeudessa I.4, I.5, III.4 ja III.5 artiklan mukaisesti, saavat edustaa sopimuspuolia Euroopan unionin tuomioistuimessa.

III.10 ARTIKLA

Välitoimet

1. Pöytäkirjan 11 artiklan 2 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa kumpi tahansa sopimuspuoli voi missä tahansa välitysmenettelyn vaiheessa hakea välitoimia, jotka koostuvat korvaavien toimenpiteiden keskeyttämisestä.

2. Edellä olevan 1 kohdan mukaisessa hakemuksessa on ilmoitettava oikeudenkäynnin kohde ja seikat, joiden vuoksi asia on kiireellinen, sekä ne tosiseikat ja oikeudelliset perusteet, joiden vuoksi haettujen välitoimien määrääminen on ilmeisesti perusteltua. Hakemukseen on sisällyttävä kaikki todisteet ja näytön esittämistä koskevat pyynnot seikoista, joiden vuoksi välitoimien määrääminen on perusteltua.

3. Välitoimia pyytävän sopimuspuolen on lähetettävä hakemus kirjallisena toiselle sopimuspuolelle ja välitysoikeudelle kansainvälisen toimiston välityksellä. Välitysoikeus asettaa lyhyen määräajan, jonka kuluessa toinen sopimuspuoli voi esittää kirjallisia tai suullisia huomautuksia.

4. Väilysoikeus tekee kuukauden kuluessa 1 kohdassa tarkoitettun hakemuksen jättämisestä päätöksen riidanalaisten korvaavien toimenpiteiden keskeyttämisestä, jos seuraavat edellytykset täyttyvät:

- a) väilysoikeus on alustavasti vakuuttunut välitoimia hakeneen sopimuspuolen hakemuksessaan esittämän asian oikeellisuudesta;
- b) väilysoikeus katsoo, että välitoimia hakeneelle sopimuspuolelle aiheutuisi ennen lopullista päätöstä vakavaa ja peruuttamatonta haittaa ilman korvaavien toimenpiteiden keskeyttämistä; ja
- c) välitoimia hakeneelle sopimuspuolelle riidanalaisten korvaavien toimenpiteiden välittömästä soveltamisesta aiheutunut vahinko on suurempi kuin kyseisten toimenpiteiden välittömään ja tehokkaaseen soveltamiseen liittyvä etu.

5. Edellä III.9 artiklan 2 kohdan toisessa alakohdassa tarkoitettua menettelyn lykkäämistä ei sovelleta tämän artiklan mukaisissa menettelyissä.

6. Väilysoikeuden 4 kohdan mukaisesti tekemällä päätöksellä on ainoastaan väliaikainen vaikutus, eikä se vaikuta väilysoikeuden pääasiassa tekemään ratkaisuun.

7. Jos väilysoikeuden tämän artiklan 4 kohdan mukaisesti tekemässä päätöksessä ei vahvisteta aikaisempaa määräaikaa keskeytyksen päättämiseksi, keskeytys raukeaa, kun pöytäkirjan 11 artiklan 2 kohdan mukainen lopullinen päätös tehdään.

8. Epäselvyyksien välttämiseksi tätä artiklaa sovellettaessa katsotaan, että välitoimia hakevan sopimuspuolen ja toisen sopimuspuolen etuja tarkastellessaan välitysoikeuden on otettava huomioon sopimuspuolten yksityishenkilöiden ja talouden toimijoiden edut, mutta tämä ei tarkoita, että tällaisille henkilöille tai talouden toimijoille myönnettäisiin asiavaltuus välitysoikeudessa.

III.11 ARTIKLA

Todisteet

1. Kummankin sopimuspuolen on esitettävä todisteet tosiseikoista, joihin se perustaa kanteensa tai vastineensa.
2. Välitysoikeus voi sopimuspuolen pyynnöstä tai omasta aloitteestaan pyytää sopimuspuolilta asian kannalta merkityksellisiä tietoja, joita se pitää tarpeellisina ja asianmukaisina. Välitysoikeus asettaa määräajan, jonka kuluessa sopimuspuolten on vastattava sen pyyntöön.
3. Välitysoikeus voi sopimuspuolen pyynnöstä tai omasta aloitteestaan pyytää miltä tahansa taholta mitä tahansa tietoja, joita se pitää asianmukaisina. Välitysoikeus voi myös pyytää asiantuntijalausuntoa, jos se pitää tätä tarkoituksenmukaisena, kunhan se noudattaa mahdollisia sopimuspuolten sopimia ehtoja.
4. Välitysoikeuden on saatettava sopimuspuolten saataville kaikki tämän artiklan nojalla saamansa tiedot, ja sopimuspuolet voivat esittää välitysoikeudelle huomautuksensa kyseisistä tiedoista.
5. Pyydettyään toisen sopimuspuolen näkemyksiä välitysoikeuden on toteutettava asianmukaiset toimenpiteet, joilla ratkaistaan sopimuspuolten esiin tuomat henkilötietojen suoja, salassapitovelvollisuutta ja luottamuksellisuutta koskevia oikeutettuja etuja koskevat kysymykset.

6. Välitysoikeus arvioi toimitettujen todisteiden hyväksyttävyyttä, merkityksellisyyttä ja vahvuutta.

III.12 ARTIKLA

Istunnot

1. Kun on järjestettävä istunto, välitysoikeuden on sopimuspuolia kuultuaan ilmoitettava sopimuspuolille riittävän paljon etukäteen istunnon päivämäärä, kellonaika ja paikka.
2. Istunto on julkinen, jollei välitysoikeus erityisin perustein omasta aloitteestaan tai sopimuspuolten pyynnöstä toisin päättä.
3. Välitysoikeuden puheenjohtaja laatii ja allekirjoittaa jokaisesta istunnosta pöytäkirjan. Ainoastaan tällainen pöytäkirja on todistusvoimainen.
4. Välitysoikeus voi päättää järjestää virtuaalisen istunnon kansainvälisen toimiston käytännön mukaisesti. Sopimuspuolille on ilmoitettava tästä hyvissä ajoin. Tällöin sovelletaan soveltuvin osin 1 kohtaa sekä 3 kohtaa.

III.13 ARTIKLA

Laiminlyönti

1. Jos kantaja ei ole tässä lisäyksessä asetetussa tai välitysoikeuden asettamassa määräajassa toimittanut kannekirjelmäänsä esittämättä riittävää syytä, välitysoikeus määrää välitysmenettelyn päättymään, ellei ole ratkaisematta olevia kysymyksiä, joiden ratkaiseminen voi olla tarpeen, ja jos välitysoikeus katsoo sen aiheelliseksi.

Jos vastaaja ei ole tässä lisäyksessä tai välitysoikeuden asettamassa määräajassa toimittanut vastaustaan välitysmenettelyä koskevaan ilmoitukseen tai vastineeseen esittämättä riittävää syytä, välitysoikeus määrää menettelyn jatkamisesta eikä katso, että tämä laiminlyönti itsessään merkitsee kantajan väitteiden hyväksymistä.

Toista alakohtaa sovelletaan myös silloin, kun kantaja ei vastaa vastakanteeseen.

2. Jos istuntoon III.12 artiklan 1 kohdan mukaisesti asianmukaisesti kutsuttu sopimuspuoli ei ole läsnä istunnossa eikä esitä riittävää syytä poisjääntiinsä, välitysoikeus voi jatkaa välitysmenettelyä.

3. Jos sopimuspuoli, jota välitysoikeus on asianmukaisesti kehottanut esittämään lisätodisteita, ei tee niin asetetussa määräajassa eikä esitä riittävää syytä, välitysoikeus voi tehdä ratkaisunsa käytettävissään olevien todisteiden perusteella.

III.14 ARTIKLA

Menettelyn päättäminen

1. Jos sopimuspuolilla osoitetaan olleen kohtuullinen mahdollisuus esittää perustelunsa, välitysoikeus voi julistaa menettelyn päättyneeksi.
2. Välitysoikeus voi omasta aloitteestaan tai sopimuspuolen pyynnöstä päättää aloittaa menettelyn uudelleen milloin tahansa ennen päätöksensä tekemistä, jos se katsoo sen tarpeelliseksi poikkeuksellisten olosuhteiden vuoksi.

IV LUKU

PÄÄTÖS

IV.1 ARTIKLA

Päätökset

Välitysoikeus pyrkii tekemään päätöksensä yksimielisesti. Jos yksimielistä päätöstä ei kuitenkaan voida tehdä, välitysoikeuden päätös tehdään välitystuomarien enemmistöllä.

IV.2 ARTIKLA

Välitysoikeuden päätöksen muoto ja vaikutus

1. Välitysoikeus voi tehdä eri kysymyksistä erillisiä päätöksiä eri aikoina.
2. Kaikki päätökset on laadittava kirjallisesti, ja ne on perusteltava. Ne ovat lopullisia ja sopimuspuolia sitovia.
3. Välitystuomarien on allekirjoitettava välitysoikeuden päätös, jossa mainitaan päivämäärä, jona päätös tehtiin, ja ilmoitetaan välitysmenettelyn paikka. Kansainvälinen toimisto toimittaa sopimuspuolille jäljennöksen välitystuomarien allekirjoittamasta päätöksestä.
4. Kansainvälinen toimisto julkistaa välitysoikeuden päätöksen.

Välitysoikeuden päätöstä julkistaessaan kansainvälisen toimiston on noudatettava asiaankuuluvia sääntöjä, jotka koskevat henkilötietojen suoja, salassapitovelvollisuutta ja luottamuksellisuutta koskevia oikeutettuja etuja.

Toisessa alakohdassa tarkoitetut säännöt ovat samat kaikkien niiden kahdenvälisen sopimusten osalta, jotka koskevat sisämarkkinoiden aloja, joihin Sveitsi osallistuu, sekä terveysasioita koskevan sopimuksen, maataloustuotteiden kauppaa koskevan sopimuksen ja Sveitsin säännöllistä rahoitusosuutta koskevan sopimuksen osalta. Sekakomitea hyväksyy päätöksellä nämä säännöt ja saattaa ne ajan tasalle sopimuksen soveltamiseksi.

5. Sopimuspuolet noudattavat viipymättä kaikkia välitysoikeuden päätöksiä.

6. Pöytäkirjan 10 artiklan 2 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa välitysoikeus asettaa sopimuspuolten lausunnon saatuaan pääasiassa tehtävässä ratkaisussaan kohtuullisen määräajan, jonka kuluessa sen päätöstä on noudatettava pöytäkirjan 10 artiklan 5 kohdan mukaisesti ottaen huomioon sopimuspuolten sisäiset menettelyt.

IV.3 ARTIKLA

Sovellettava oikeus, tulkintasäännöt ja sovittelija

1. Sovellettava oikeus koostuu sopimuksesta, unionin säädöksistä, joihin siinä viitataan, sekä muista kansainvälisen oikeuden periaatteista, jotka ovat merkityksellisiä sopimuksen ja kyseisten säädösten soveltamisen kannalta.
2. Välitysoikeus tekee päätökset pöytäkirjan 7 artiklassa tarkoitettujen tulkintasääntöjen mukaisesti.
3. Välitysoikeutta sitovat riitojenratkaisuelimen aiemmat päätökset, jotka koskevat jonkin toisen pöytäkirjan 11 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun kahdenvälisen sopimuksen mukaisten korvaavien toimenpiteiden oikeasuhteisuutta.
4. Välitysoikeus ei saa tehdä päätöksiä sovittelijana eikä *ex aequo et bono*.

IV.4 ARTIKLA

Yhteisesti sovittu ratkaisu tai muut syyt menettelyn päättämiseen

1. Sopimuspuolet voivat milloin tahansa sopia keskenään ratkaisusta riitaansa. Niiden on yhdessä ilmoitettava tällaisesta ratkaisusta välitysoikeudelle. Jos ratkaisu edellyttää kumman tahansa sopimuspuolen kansallisten menettelyjen mukaista hyväksyntää, ilmoituksessa mainitaan kyseinen vaatimus ja välitysmenettely keskeytetään. Välitysmenettely päätetään, jos hyväksyntää ei vaadita tai on annettu ilmoitus kyseisten kansallisten menettelyjen päätökseen saattamisesta.
2. Jos kantaja ilmoittaa menettelyn aikana kirjallisesti välitysoikeudelle, että se ei halua jatkaa asian käsittelyä, ja jos vastaaja ei ole ajankohtana, jona välitysoikeus vastaanottaa kyseisen tiedonannon, vielä ryhtynyt menettelyssä mihinkään toimenpiteisiin, välitysoikeus antaa määräyksen, jolla menettelyn päättymisen kirjataan virallisesti. Välitysoikeus päättää, mistä kustannuksista kantaja vastaa, jos se näyttää olevan perusteltua kyseisen sopimuspuolen menettelyn vuoksi.
3. Jos välitysoikeus toteaa ennen välitysoikeuden päätöksen tekemistä, että menettelyn jatkaminen on jostain muusta kuin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettusta syystä muuttunut hyödyttömäksi tai mahdottomaksi, välitysoikeuden on ilmoitettava sopimuspuolille aikomuksestaan antaa määräys menettelyn päättämisestä.

Ensimmäistä alakohtaa ei sovelleta, jos on ratkaisematta olevia kysymyksiä, joista voi olla tarpeen päättää, ja jos välitysoikeus arvioi olevan asianmukaista tehdä niin.

4. Välitysoikeuden on toimitettava sopimuspuolille jäljennös välitysmenettelyn päättämistä koskevasta määräyksestä tai välitystuomarien allekirjoittamasta sopimuspuolten välisellä sopimuksella tehdystä päätöksestä. Sopimuspuolten välisellä sopimuksella tehtyihin välityspäätöksiin sovelletaan IV.2 artiklan 2–5 kohtaa.

IV.5 ARTIKLA

Välitysoikeuden päätöksen oikaiseminen

1. Sopimuspuoli voi 30 päivän kuluessa välitysoikeuden päätöksen vastaanottamisesta ilmoittamalla asiasta toiselle sopimuspuolelle ja välitysoikeudelle kansainvälisen toimiston välityksellä pyytää välitysoikeutta oikaisemaan välitysoikeuden päätöksen tekstissä olevat mahdolliset laskentavirheet, kirjoitusvirheet tai muut vastaavat virheet tai laiminlyönnit. Jos välitysoikeus katsoo, että pyyntö on perusteltu, sen on tehtävä oikaisu 45 päivän kuluessa pyynnön vastaanottamisesta. Pyyntö ei ole lykkäävää vaikutusta IV.2 artiklan 6 kohdassa määrättyyn määräaikaan.
2. Välitysoikeus voi 30 päivän kuluessa päätöksensä tiedoksi antamisesta tehdä 1 kohdassa tarkoitetut oikaisut omasta aloitteestaan.
3. Tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitetut oikaisut on tehtävä kirjallisesti, ja ne ovat erottamaton osa päätöstä. Sovelletaan IV.2 artiklan 2–5 kohtaa.

IV.6 ARTIKLA

Välitystuomarien palkkiot

1. Jäljempänä IV.7 artiklassa tarkoitettujen palkkioiden on oltava kohtuullisia ottaen huomioon asian monimutkaisuus, välitystuomarien siihen käyttämä aika ja kaikki muut merkitykselliset olosuhteet.
2. Laaditaan ja saatetaan tarvittaessa ajan tasalle luettelo päiväkohtaisista korvauksista sekä enimmäis- ja vähimmäistuntimääristä, jotka koskevat kaikkia kahdenvälisiä sopimuksia niillä sisämarkkinoihin liittyvillä aloilla, joihin Sveitsi osallistuu, sekä terveysasioita koskevaa sopimusta, maataloustuotteiden kauppaa koskevaa sopimusta ja Sveitsin säännöllistä rahoitusosuutta koskevaa sopimusta. Sekakomitea hyväksyy päätöksellään kyseisen luettelon ja saattaa sen ajan tasalle sopimuksen soveltamiseksi.

IV.7 ARTIKLA

Kustannukset

1. Kumpikin sopimuspuoli vastaa omista kustannuksistaan ja puolesta välitysoikeuden kustannuksia.
2. Välitysoikeus vahvistaa kustannuksensa pääasiassa tekemässään ratkaisussa. Näihin kustannuksiin sisältyvät vain seuraavat:
  - a) välitystuomarien palkkiot, jotka ilmoitetaan erikseen kunkin välitystuomarin osalta ja jotka välitysoikeus itse vahvistaa IV.6 artiklan mukaisesti;
  - b) matkakulut ja muut välitystuomareille aiheutuneet kulut; ja

c) kansainvälisen toimiston palkkiot ja kulut.

3. Edellä 2 kohdassa tarkoitettujen kustannusten on oltava kohtuullisia, kun otetaan huomioon riidan arvo, riidan monimutkaisuus, välitystuomarien ja välitysoikeuden mahdollisesti nimeämien asiantuntijoiden käyttämä aika sekä muut merkitykselliset olosuhteet.

IV.8 ARTIKLA

Kustannusten tallettaminen

1. Välitysmenettelyn alussa kansainvälinen toimisto voi pyytää kumpaakin sopimuspuolta tallettamaan yhtä suuren summan ennakkona IV.7 artiklan 2 kohdassa tarkoitetuista kustannuksista.

2. Välitysmenettelyn aikana kansainvälinen toimisto voi pyytää sopimuspuolia tekemään 1 kohdassa tarkoitettuja talletuksia täydentäviä talletuksia.

3. Kaikki sopimuspuolten tämän artiklan mukaisesti tallettamat määrät maksetaan kansainväliselle toimistolle, joka maksaa ne tosiasiallisesti aiheutuneiden kustannusten kattamiseksi, mukaan lukien erityisesti välitystuomareille ja kansainväliselle toimistolle maksettavat palkkiot.

V LUKU

LOPPUMÄÄRÄYKSET

V.1 ARTIKLA

Muutokset

Sekakomitea voi päätöksellään hyväksyä muutoksia tähän lisäykseen.

EUROOPAN YHTEISÖN JA SVEITSIN VALALIITON LENTOLIIKENNETTÄ KOSKEVAN
SOPIMUKSEN VALTIONTUKIPÖYTÄKIRJA

EUROOPAN UNIONI, jäljempänä 'unioni',

ja

SVEITSIN VALALIITTO,

jäljempänä 'Sveitsi',

jäljempänä erikseen 'sopimuspuoli' ja yhdessä 'sopimuspuolet', jotka

PYRKIVÄT vahvistamaan ja syventämään Sveitsin ja sen yritysten osallistumista unionin sisämarkkinoihin, joihin Sveitsi osallistuu lentoliikenteestä Luxemburgissa 21 päivänä kesäkuuta 1999 tehdyn Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton sopimuksen, jäljempänä 'sopimus', nojalla,

TUNNUSTAVAT, että moitteeton toiminta ja yhdenmukaisuus niillä sisämarkkinoiden aloilla, joihin Sveitsi osallistuu, edellyttävät Sveitsin ja unionin yritysten välisiä tasapuolisia kilpailuedellytyksiä, jotka perustuvat sisämarkkinoilla sovellettavia valtiontukisääntöjä vastaaviin aineellisiin ja menettelysääntöihin,

VAHVISTAVAT sopimuspuolten riippumattomuuden ja niiden elinten roolin ja toimivallan sekä Sveitsin osalta sen valtiosäännöstä johtuvien periaatteiden, kuten suoran demokratian, vallanjaon ja federalismin, kunnioittamisen,

OVAT SOPINEET SEURAAVAA:

1 ARTIKLA

Tavoitteet

Tämän pöytäkirjan tavoitteena on varmistaa tasapuoliset kilpailuedellytykset unionin ja Sveitsin yritysten välillä sopimuksen soveltamisalaan kuuluvilla sisämarkkinoiden aloilla ja taata sisämarkkinoiden moitteeton toiminta vahvistamalla valtiontukea koskevat aineelliset ja menettelysäännöt.

2 ARTIKLA

Suhde sopimukseen

1. Tämä pöytäkirja ja sen liitteet ovat erottamaton osa sopimusta. Ne eivät muuta sopimuksen soveltamisalaa eivätkä sen tavoitteita.
2. Sopimuksen 13 ja 14 artikla kumotaan.
3. Sopimuksen 12 artiklan 2 kohtaa ei sovelleta tähän pöytäkirjaan.

3 ARTIKLA

Valtiontuki

1. Jollei sopimuksessa toisin määrätä, Sveitsin tai unionin jäsenvaltion myöntämä taikka valtion varoista muodossa tai toisessa myönnetty tuki, joka vääristää tai uhkaa vääristää kilpailua suosimalla jotakin yritystä tai tuotannonalaa, on yhteensopimaton sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan kanssa, siltä osin kuin se vaikuttaa sopimuksen soveltamisalaan kuuluvaan sopimuspuolten väliseen kauppaan.
2. Seuraavia pidetään yhteensopivina sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan kanssa:
  - a) yksittäisille kuluttajille myönnettävä sosiaalinen tuki, joka myönnetään harjoittamatta syrjintää tuotteiden alkuperän perusteella;
  - b) tuki luonnonmullistusten tai muiden poikkeuksellisten tapahtumien aiheuttamien vahinkojen korvaamiseksi;
  - c) liitteessä I olevassa A jaksossa vahvistetut toimenpiteet.
3. Seuraavia voidaan pitää yhteensopivina sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan kanssa:
  - a) tuki taloudellisen kehityksen edistämiseksi alueilla, joilla elintaso on poikkeuksellisen alhainen tai joilla vajaatyöllisyys on vakava ongelma;
  - b) tuki Euroopan yhteistä etua koskevan tärkeän hankkeen tai sopimuspuolten yhteisen edun mukaisen hankkeen edistämiseen tai jonkin unionin jäsenvaltion taloudessa tai Sveitsin taloudessa olevan vakavan häiriön poistamiseen;

- c) tuki tietyn taloudellisen toiminnan tai talousalueen kehityksen edistämiseen, jos tuki ei muuta kaupankäynnin edellytyksiä sopimuspuolten edun kanssa ristiriitaisella tavalla;
- d) tuki kulttuurin ja kulttuuriperinnön edistämiseen, jos tuki ei muuta kaupankäynnin ja kilpailun edellytyksiä sopimuspuolten edun kanssa ristiriitaisella tavalla;
- e) liitteessä I olevassa B jaksossa vahvistetut tukimuodot.

4. Liitteessä I olevan C jakson mukaisesti myönnettyä tukea pidetään yhteensopivana sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan kanssa, ja se vapautetaan 4 artiklan mukaisista ilmoitusvaatimuksista.

5. Yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyviä palveluja tuottaville yrityksille ja fiskaalisille monopoleille myönnettävään tukeen sovelletaan tähän pöytäkirjaan sisältyviä sääntöjä sikäli kuin kyseisten sääntöjen soveltaminen ei oikeudellisesti tai tosiasiallisesti estä kyseisiä yrityksiä suorittamasta niille määrättyjä erityistehtäviä. Kaupan kehitykseen ei saa kohdistua vaikutuksia, jotka olisivat ristiriidassa sopimuspuolten edun kanssa.

6. Tätä pöytäkirjaa ei sovelleta tukeen, jos yksittäiselle yritykselle sopimuksen soveltamisalaan kuuluvaan toimintaan myönnetty määrä on liitteessä I olevassa D jaksossa tarkoitettua vähämerkityksistä tukea.

7. Sekakomitea voi päättää ajantasaistaa liitteessä I olevat A ja B jakson täsmentämällä toimenpiteet, jotka soveltuvat sisämarkkinoille, tai tukimuodot, joita voidaan pitää yhteensopivina sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan kanssa.

4 ARTIKLA

Valvonta

1. Sovellettaessa 1 artiklaa unioni valvoo unionin ja sen jäsenvaltioiden välisen toimivallanjaon mukaisesti ja Sveitsi valtiosääntönsä mukaisen toimivallanjaon mukaisesti valtiontukisääntöjen soveltamista alueellaan tämän pöytäkirjan mukaisesti.
2. Tämän pöytäkirjan soveltamiseksi unioni ylläpitää valtiontukien valvontajärjestelmää Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen, sellaisena kuin se on täydennettynä liitteessä II olevan A jakson 1 kohdassa luetelluilla valtiontukia ja lentoliikennealan valtiontukia koskevilla unionin säädöksillä, 93, 106, 107 ja 108 artiklan mukaisesti.
3. Tämän pöytäkirjan soveltamiseksi Sveitsi ottaa käyttöön viiden vuoden kuluessa tämän pöytäkirjan voimaantulosta valtiontukien valvontajärjestelmän, jolla varmistetaan jatkuvasti 2 kohdan mukaista unionissa sovellettavaa tasoa vastaava valvonnan ja täytäntöönpanon taso ja johon sisältyvät muun muassa seuraavat:
  - a) riippumaton valvontaviranomainen; ja
  - b) menettelyt, joilla varmistetaan, että valvontaviranomainen tarkastelee tuen yhteensopivuutta sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan kanssa, mukaan lukien seuraavat seikat:
    - i) suunniteltua tukea koskeva ennakkoilmoitus valvontaviranomaiselle;
    - ii) valvontaviranomaisen suorittama arviointi ilmoitetusta tuesta ja sen toimivalta tarkastaa ilmoittamatta jätetty tuki;
    - iii) mahdollisuus riitauttaa toimivaltaisessa oikeusviranomaisessa lykkäävästi sellainen tuki, jota valvontaviranomainen pitää yhteensopimattomana sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan kanssa, siitä hetkestä alkaen, kun toimi on riitautettavissa; ja

- iv) myönnettyjen ja sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan kanssa yhteensopimattomiksi todettujen tukien takaisinperintä korkoineen.

4. Sveitsin valtiosäännön mukaisen toimivallanjaon mukaisesti 3 kohdan b alakohdan iii ja iv alakohtaa ei sovelleta Sveitsin liittokokouksen tai Sveitsin liittoneuvoston toimiin.

5. Jos Sveitsin valvontaviranomainen ei voi riitauttaa Sveitsin liittokokouksen tai Sveitsin liittoneuvoston myöntämää tukea oikeusviranomaisessa Sveitsin valtiosäännön mukaisen toimivallanjaon rajoitusten vuoksi, sen on riitautettava muiden viranomaisten kyseisen tuen käyttö kaikissa yksittäisissä tapauksissa. Jos oikeusviranomainen toteaa, että kyseinen tuki on yhteensopimaton sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan kanssa, Sveitsin toimivaltaisten oikeus- ja hallintoviranomaisten on otettava tämä toteamus huomioon arvioidessaan, voidaanko kyseistä tukea käyttää niiden käsiteltävänä olevassa asiassa.

5 ARTIKLA

Voimassa oleva tuki

1. Edellä olevan 4 artiklan 3 kohdan b alakohtaa ei sovelleta voimassa olevaan tukeen, tukijärjestelmät ja yksittäiset tuet mukaan luettuina.

2. Tätä pöytäkirjaa sovellettaessa voimassa olevalla tuella tarkoitetaan tukea, joka on myönnetty ennen tämän pöytäkirjan voimaantuloa ja viiden vuoden kuluessa sen voimaantulosta.

3. Valvontaviranomaisen on 12 kuukauden kuluessa 4 artiklan 3 kohdan mukaisen valvontajärjestelmän käyttöönotosta muodostettava yleiskuva voimassa olevista sopimuksen soveltamisalaan kuuluvista tukijärjestelmistä ja tehtävä alustava arviointi kyseisistä järjestelmistä 3 artiklassa vahvistettujen perusteiden mukaisesti.
4. Valvontaviranomaisen on 5, 6 ja 7 kohdan mukaisesti jatkuvasti seurattava kaikkia Sveitsissä voimassa olevia tukijärjestelmiä sen osalta, ovatko ne yhteensopivia sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan kanssa.
5. Jos valvontaviranomainen katsoo, että voimassa oleva tukijärjestelmä ei ole tai ei enää ole yhteensopiva sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan kanssa, sen on ilmoitettava toimivaltaisille viranomaisille velvollisuudesta noudattaa tätä pöytäkirjaa. Jos tällaista tukijärjestelmää muutetaan tai se lakkautetaan, toimivaltaisten viranomaisten on ilmoitettava asiasta valvontaviranomaiselle.
6. Jos valvontaviranomainen katsoo, että toimivaltaisten viranomaisten toteuttamat toimenpiteet soveltuvat sen varmistamiseen, että tukijärjestelmä on yhteensopiva sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan kanssa, sen on julkistettava kyseiset toimenpiteet.
7. Sen estämättä, mitä tämän artiklan 1 kohdassa määrätään, jos valvontaviranomainen katsoo, että tukijärjestelmä on edelleen yhteensopimaton sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan kanssa, sen on julkistettava arvionsa ja riitautettava kyseisen tukijärjestelmän käyttö kaikissa yksittäisissä tapauksissa 4 artiklan 3 kohdan b alakohdan iii alakohdan ja 4 artiklan 5 kohdan mukaisesti.
8. Jos voimassa olevaa tukijärjestelmää muutetaan tämän pöytäkirjan soveltamiseksi siten, että se vaikuttaa tuen yhteensopivuuteen sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan kanssa, tuki katsotaan uudeksi tueksi ja siihen sovelletaan 4 artiklan 3 kohdan b alakohtaa.

6 ARTIKLA

Avoimuus

1. Sopimuspuolet varmistavat niiden alueella myönnettyjen tukien avoimuuden. Unionin osalta avoimuus perustuu aineellisiin ja menettelysääntöihin, joita sovelletaan unionissa sopimuksen soveltamisalaan kuuluvaan valtiontukeen. Sveitsin osalta avoimuus perustuu aineellisiin ja menettelysääntöihin, jotka vastaavat unionissa sopimuksen soveltamisalaan kuuluvaan valtiontukeen sovellettavia sääntöjä.

2. Jollei tässä pöytäkirjassa toisin määrätä, kummankin sopimuspuolen on alueellaan varmistettava seuraavien julkaiseminen:

- a) myönnetty tuki;
- b) valvontaviranomaisten lausunnot tai päätökset;
- c) toimivaltaisten oikeusviranomaisten päätökset tuen yhteensopivuudesta sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan kanssa; ja
- d) valvontaviranomaisten soveltamat suuntaviivat ja tiedonannot.

7 ARTIKLA

Yhteistyön ehdot

1. Sopimuspuolet tekevät yhteistyötä ja vaihtavat valtiontukea koskevia tietoja oman lainsäädäntönsä ja käytettävissä olevien resurssiensa puitteissa.
2. Valtiontukea koskevien aineellisten sääntöjen yhtenäistä täytäntöönpanoa, soveltamista ja tulkintaa sekä niiden yhdenmukaista kehittämistä varten
  - a) sopimuspuolet tekevät yhteistyötä ja kuulevat toisiaan liitteessä II olevassa B jaksossa tarkoitettujen asiaa koskevien suuntaviivojen ja tiedonantojen osalta; ja
  - b) sopimuspuolten valvontaviranomaiset sopivat järjestelyistä vaihtaakseen säännöllisesti tietoja muun muassa voimassa olevia tukia koskevien sääntöjen soveltamisen seurauksista.

8 ARTIKLA

Kuulemiset

1. Sopimuspuolet kuulevat sopimuspuolen pyynnöstä toisiaan sekakomiteassa tämän pöytäkirjan täytäntöönpanoon liittyvistä kysymyksistä.
2. Jos sopimuspuolen tärkeisiin etuihin liittyy muutoksia, jotka voivat vaikuttaa tämän pöytäkirjan toimintaan, sekakomitea kokoontuu sopimuspuolen pyynnöstä keskustelemaan asiasta riittävän korkealla tasolla 30 päivän kuluessa pyynnöstä.

9 ARTIKLA

Säädösten sisällyttäminen

1. Sen estämättä, mitä Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton lentoliikennettä koskevan sopimuksen institutionaalisen pöytäkirjan, jäljempänä 'institutionaalinen pöytäkirja', 5 artiklassa määrätään, Sveitsi ja unioni varmistavat, että liitteessä I olevien C ja D jakson sekä liitteessä II olevan A jakson kattamilla aloilla annetut unionin säädökset sisällytetään kyseisiin liitteisiin mahdollisimman pian niiden antamisen jälkeen 3 artiklan 4 ja 6 kohdan sekä 4 artiklan 2 ja 3 kohdan soveltamiseksi sekä oikeusvarmuuden ja lainsäädännön yhtenäisyyden takaamiseksi niillä sisämarkkinoiden aloilla, joihin Sveitsi osallistuu sopimuksen nojalla.
2. Hyväksyessään tämän sopimuksen liitteessä I olevien C ja D jakson tai liitteessä II olevan A jakson soveltamisalaan kuuluvan säädöksen unioni ilmoittaa siitä Sveitsille mahdollisimman pian sekakomiteassa. Sekakomitea järjestää kyseessä olevasta aiheesta näkemysten vaihdon jommankumman sopimuspuolen pyynnöstä.
3. Sekakomitea tekee ratkaisunsa 1 kohdan mukaisesti hyväksymällä mahdollisimman pian päätöksen liitteessä I olevien C ja D jakson ja liitteessä II olevan A jakson muuttamisesta sekä tarvittavista mukautuksista.
4. Jollei institutionaalisen pöytäkirjan 6 artiklasta muuta johdu, sekakomitean tämän artiklan 3 kohdan mukaisesti tekemät päätökset tulevat voimaan välittömästi mutta eivät missään tapauksessa ennen sitä päivää, jona vastaavaa unionin säädöstä aletaan soveltaa unionissa.

10 ARTIKLA

Voimaantulo

1. Sopimuspuolet ratifioivat ja hyväksyvät tämän pöytäkirjan omia menettelyjään noudattaen. Sopimuspuolet ilmoittavat toisilleen tämän pöytäkirjan voimaantulon edellyttämien sisäisten menettelyjen päätökseen saattamisesta.
2. Tämä pöytäkirja tulee voimaan sitä päivää seuraavan toisen kuukauden ensimmäisenä päivänä, jona viimeinen seuraavista välineistä on annettu tiedoksi:
  - a) henkilöiden vapaasta liikkuvuudesta tehdyn Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Sveitsin valaliiton välisen sopimuksen institutionaalinen pöytäkirja;
  - b) henkilöiden vapaasta liikkuvuudesta tehdyn Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Sveitsin valaliiton välisen sopimuksen muutospöytäkirja;
  - c) Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton lentoliikennettä koskevan sopimuksen institutionaalinen pöytäkirja;
  - d) Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton lentoliikennettä koskevan sopimuksen muutospöytäkirja;
  - e) rautateiden ja maanteiden tavara- ja henkilöliikenteestä tehdyn Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton välisen sopimuksen institutionaalinen pöytäkirja;

- f) rautateiden ja maanteiden tavara- ja henkilöliikenteestä tehdyn Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton välisen sopimuksen muutospöytäkirja;
- g) rautateiden ja maanteiden tavara- ja henkilöliikenteestä tehdyn Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton välisen sopimuksen valtioneuvoston pöytäkirja;
- h) maataloustuotteiden kaupasta tehdyn Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton sopimuksen muutospöytäkirja;
- i) vaatimustenmukaisuuden arvioinnin vastavuoroisesta tunnustamisesta tehdyn Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton välisen sopimuksen institutionaalinen pöytäkirja;
- j) vaatimustenmukaisuuden arvioinnin vastavuoroisesta tunnustamisesta tehdyn Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton välisen sopimuksen muutospöytäkirja;
- k) Euroopan unionin ja Sveitsin valaliiton sopimus Sveitsin säännöllisestä rahoitusosuudesta taloudellisten ja sosiaalisten erojen vähentämiseen Euroopan unionissa;
- l) Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön sekä Sveitsin valaliiton välinen sopimus Sveitsin valaliiton osallistumisesta unionin ohjelmiin;
- m) Euroopan unionin ja Sveitsin valaliiton välinen sopimus Sveitsin valaliiton osallistumista Euroopan unionin avaruusohjelmaviraston toimintaan koskevista ehdoista ja edellytyksistä.

11 ARTIKLA

Muuttaminen ja voimassaolon päättäminen

1. Tätä pöytäkirjaa voidaan muuttaa milloin tahansa sopimuspuolten yhteisellä sopimuksella.
2. Jos sopimus irtisanotaan sopimuksen 36 artiklan 3 kohdan mukaisesti, tämän pöytäkirjan voimassaolo päättyy sopimuksen 36 artiklan 4 kohdassa tarkoitettuna päivänä.
3. Jos sopimuksen voimassaolo päättyy, yksityishenkilöiden ja yritysten sopimuksen nojalla jo ennen sopimuksen päättymistä saamat oikeudet ja velvollisuudet pysyvät voimassa. Sopimuspuolet päättävät yhteisellä sopimuksella, mitä tehdään oikeuksille, joita ollaan myöntämässä.

Tehty [...] [...] kahtena kappaleena bulgarian, englannin, espanjan, hollannin, iirin, italian, kreikan, kroaatin, latvian, liettuan, maltan, portugalin, puolan, ranskan, romanian, ruotsin, saksan, slovakin, sloveenin, suomen, tanskan, tšekin, unkarin ja viron kielellä, ja kukin teksti on yhtä todistusvoimainen.

TÄMÄN VAKUUDEKSI tätä varten asianmukaisesti valtuutetut edustajat ovat allekirjoittaneet tämän pöytäkirjan.

(Signature Block, to the effect of, in all 24 EU languages: ”Euroopan unionin puolesta” ja ”Sveitsin valaliiton puolesta”)

VAPAUTUKSET JA SELVENNYKSET

A JAKSO

3 ARTIKLAN 2 KOHDAN C ALAKOHDASSA TARKOITETUT SISÄMARKKINOIDEN
MOITTEETTOMAN TOIMINNAN KANSSA YHTEENSOPIVAT TOIMENPITEET

Seuraavat toimenpiteet ovat yhteensopivia sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan kanssa, eikä niihin sovelleta 4 artiklan 3 kohdan b alakohtaa:

[...].

B JAKSO

3 ARTIKLAN 3 KOHDAN E ALAKOHDASSA TARKOITETUT TUKIMUODOT, JOITA
VOIDAAN PITÄÄ YHTEENSOPIVINA SISÄMARKKINOIDEN MOITTEETTOMAN
TOIMINNAN KANSSA

Seuraavia tukimuotoja voidaan pitää yhteensopivina sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan kanssa:

[...].

C JAKSO

3 ARTIKLAN 4 KOHDASSA TARKOITETUT RYHMÄPOIKKEUKSET

Tukea pidetään yhteensopivana sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan kanssa, ja se vapautetaan 4 artiklan mukaisista ilmoitusvaatimuksista, jos se myönnetään seuraavissa määräyksissä vahvistettujen aineellisten edellytysten mukaisesti:

- 1) tiettyjen tukimuotojen toteamisesta sisämarkkinoille soveltuviksi perussopimuksen 107 ja 108 artiklan mukaisesti 17 päivänä kesäkuuta 2014 annetun komission asetuksen (EU) N:o 651/2014 (EUVL L 187, 26.6.2014, s. 1), sellaisena kuin se on viimeksi muutettuna 23 päivänä kesäkuuta 2023 annetulla komission asetuksella (EU) 2023/1315 (EUVL L 167, 30.6.2023, s. 1), I ja III luku;
- 2) Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 106 artiklan 2 kohdan määräysten soveltamisesta tietyille yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyviä palveluja tuottaville yrityksille korvauksena julkisista palveluista myönnettävään valtiontukeen 20 päivänä joulukuuta 2011 annetun komission päätöksen 1–6 artikla (EUVL L 7, 11.1.2012, s. 3).

D JAKSO

3 ARTIKLAN 6 KOHDASSA TARKOITETTU VÄHÄMERKITYKSENEN TUKI

Vähämerkityksellisellä tuella tarkoitetaan Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 107 ja 108 artiklan soveltamisesta vähämerkityksiseen tukeen 13 päivänä joulukuuta 2023 annetussa komission asetuksessa (EU) 2023/2831 tarkoitettua vähämerkityksistä tukea (EUVL L, 2023/2831, 15.12.2023).

Yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyviä palveluja tuottaville yrityksille myönnettävän tuen yhteydessä vähämerkityksellisellä tuella tarkoitetaan Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 107 ja 108 artiklan soveltamisesta yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyviä palveluja tuottaville yrityksille myönnettävään vähämerkityksiseen tukeen 12 päivänä joulukuuta 2023 annetussa komission asetuksessa (EU) 2023/2832 tarkoitettua vähämerkityksistä tukea (EUVL L, 2023/2832, 15.12.2023).

---

4 ARTIKLAN 2 KOHDASSA TARKOITETUT EUROOPAN UNIONISSA SOVELLETTAVAT
YLEISET JA ALAKOHTAISET SÄÄDÖKSET

A JAKSO

YLEISET JA ALAKOHTAISET SÄÄDÖKSET

- 1) Unioni soveltaa tämän pöytäkirjan soveltamiseksi ja 4 artiklan 2 kohdan nojalla seuraavia säädöksiä:
  - a) neuvoston asetus (EU) 2015/1589, annettu 13 päivänä heinäkuuta 2015, Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 108 Artiklan soveltamista koskevista yksityiskohtaisista säännöistä (EUVL L 248, 24.9.2015, s. 9);
  - b) komission asetus (EY) N:o 794/2004, annettu 21 päivänä huhtikuuta 2004, neuvoston asetuksen (EU) 2015/1589 täytäntöönpanosta (EUVL L 140, 30.4.2004, s. 1), sellaisena kuin se on viimeksi muutettuna 1 päivänä joulukuuta 2016 annetulla komission asetuksella (EU) 2016/2105 (EUVL L 327, 2.12.2016, s. 19);
  - c) komission asetus (EU) N:o 651/2014, annettu 17 päivänä kesäkuuta 2014, tiettyjen tukimuotojen toteamisesta sisämarkkinoille soveltuviksi perussopimuksen 107 ja 108 artiklan mukaisesti (EUVL L 187, 26.6.2014, s. 1), sellaisena kuin se on muutettuna 23 päivänä kesäkuuta 2023 annetulla komission asetuksella (EU) 2023/1315 (EUVL L 167, 30.6.2023, s. 1);

- d) komission päätös, annettu 20 päivänä joulukuuta 2011, Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 106 artiklan 2 kohdan määräysten soveltamisesta tietyille yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyviä palveluja tuottaville yrityksille korvauksena julkisista palveluista myönnettävään valtiontukeen (EUVL L 7, 11.1.2012, s. 3);
- e) komission asetus (EU) 2023/2831, annettu 13 päivänä joulukuuta 2023, Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 107 ja 108 artiklan soveltamisesta vähämerkityksiseen tukeen (EUVL L, 2023/2831, 15.12.2023);
- f) komission asetus (EU) 2023/2832, annettu 13 päivänä joulukuuta 2023, Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 107 ja 108 artiklan soveltamisesta yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyviä palveluja tuottaville yrityksille myönnettävään vähämerkityksiseen tukeen (EUVL L, 2023/2832, 15.12.2023);
- g) Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1008/2008, annettu 24 päivänä syyskuuta 2008, lentoliikenteen harjoittamisen yhteisistä säännöistä yhteisössä (EUVL L 293, 31.10.2008, s. 3).

- 2) Tämän pöytäkirjan soveltamiseksi ja 4 artiklan 3 kohdan nojalla Sveitsi perustaa valtiontukien valvontajärjestelmän, jolla varmistetaan jatkuvasti 4 artiklan 2 kohdan ja tämän jakson 1 kohdan mukaista unionissa sovellettavaa tasoa vastaava valvonnan ja täytäntöönpanon taso.

B JAKSO

EUROOPAN KOMISSION SUUNTAVIIVAT, TIEDONANNOT JA PÄÄTÖKSENTEKOKÄYTÄNTÖ

- 1) Tämän pöytäkirjan soveltamiseksi ja 4 artiklan 3 kohdan nojalla Sveitsin valvontaviranomainen ja Sveitsin toimivaltaiset oikeusviranomaiset ottavat asianmukaisesti huomioon Euroopan komissiota sitovat suuntaviivat ja tiedonannot sekä komission päätöksentekokäytännön ja noudattavat niitä varmistaakseen, että valvonnan ja täytäntöönpanon taso vastaa unionissa sovellettavaa tasoa.
- 2) Euroopan komissio antaa sekakomitealle tiedoksi ja julkistaa suuntaviivat ja tiedonannot, joita se pitää sopimuksen nojalla merkityksellisinä.
